

İBLİS

Faciə – 4 pərdə

Ə Ş X A S

İblis –

Mələk –

İxtiyar şeyx – ağsaqqal bir sövmənişin...

Xavər – İxtiyarın torunu.

Arif – pərişan saçlı, sadə geyimli bir gənc.

Vasif – könüllü bir türk zabiti (Arifin küçük qardaşı).

Küçük zabit – Vasifin arqadaşı.

Rə'na – son dərəcə gözəl bir şəfqət həmsirəsi (türk).

İbn Yəmin – qırq beş yaşında qaraşın bir ərəb zabiti.

Yaralı zabit – rus ordusuna mənsub bir gənc.

Zənci çavuş – İbn Yəminin xidmətçisi və bir nəfər məiyyət əskəri.

Teyf – Rə'nanın məqtul babasının xəyalı.

Elxan – zabit (əskəri qaçaq).

Zabitlər, əskərlər, haydutlar, rəqqasələr (ərəb), çingənelər, teyflər, çalğı taqımı və sairə...

İLK PƏRDƏ

Bağdad civarında ağaclıq, mənzərəli bir guşə... Bir tərəfdə dışarısı yeşilliklərlə mühat bir çardaq, içərisi həsirlə döşənməmiş sadə bir qülbəcik... Qülbənin iki pəncərəsi, sağda, solda və qarşıda birər qapısı var. Taqçada bir taqım kitablar nəzərə çarpar. Ağustos, ikinci çağı...

Pərdə açıldıqda Arif bir tərəfdə, taxta bir karyola üzərində əlinə təkyə edərək, uzanıb düşüncəyə dalmış, səhnə qaranlıq, ətrafda göy gurultusu, şimşək çaqışı, tranpet sədələri, top, tüfək, bomba patlayışları... Qarşıda, səhnənin nihayətində iki böyük göz (pəncərə) atəşlər, alevlər içində dəhşətli bir müharibə təsvir edir. Bir qaç zabit əldə durbin müharibə komandasilə məşğul... Gözlərin birində İblis, digərində Mələk görünür. Gurultudan sonra sükut...

İ b l i s

(məmnun qəhqəhələrlə)

Dəryələrə hökm etmədə tufan,
Səhraları sarsıtmada vulkan,

Sellər kibi aqmaqda qızıl qan,
Canlar yaqar, evlər yıqar insan...

(qəhqəhə)

M ə l ə k

Ya Rəb, bu nə dəhşət, nə fəlakət?
Ya Rəb, bu nə vəhşət, nə zəlalət?
Yoq kimsədə insafü mürüvvət,
İblisəmi uymuş bəşəriyyət!?

İblisin müstəhzi və sürəkli qəhqəhələri ilə bərabər yenə göy gurultusu, top, mitralyoz
sədalari başlar. Sonra sükut...

İ b l i s

(çılğın qəhqəhələrlə)

Toplar veriyor aləmə dəhşət,
Dəhşət!.. Qopuyor sanki qiyamət,
Yağmur kibi göydən yağar atəş!..
Atəş!.. Qaralar, dalğalar atəş!..

M ə l ə k

Ya Rəb, azacıq lütfü inayət!
Qəhr olmada artıq bəşəriyyət.
Başdan-başa həp yer yüzü vəhşət,
İblis ilə həmrəngi-siyasət.

Gözlər qapanır, səhnə aydınlaşır.

A r i f

*(Uyqudan oyanır kibi alnını və gözlərini ovuşdurur. Yerindən qalqar,
göyə doğru)*

Dünyaları yoqdan yaratan, ey ulu Tanrı!
Ey xaliqui-hikmət!
Duyduqca, düşündükcə olur qəlbimə tarı

Bin şübhəli illət.
 Duyduqca, əvət, pərdəli hikmətləri hər an,
 Bin dürlü həqiqət,
 Bin dürlü müəmmalı həqiqət bana xəndan,
 Həpsində də zülmət...
 Bülbüllərin əlhanı, çiçəklərdəki əlvan
 Ya şö'leyi-əcram,
 Olmaz şu bənim çıldıracaq könlümə əl'an
 Bir mənbəi-ilham.
 Ey varlığı yox, yoqluğu vardan daha dilbər!
 Ruhum səni izlər.
 Lütf et, o gözəl çöhrəni bir an bana göstər,
 Könlüm səni özlər.
 Uydum da peyğəmbərlərə, qanunə, kitabə,
 Duydum yenə qəsvət.
 Başdan-başa həp qəhrü qəzəb, tövbə-inabə,
 Həp zə'fə əlamət...
 Hər fəlsəfə bir vəlvələ, həp tatlı xəyalat,
 Yoq rəhbəri-vidcan;
 Sənsiz doğamaz qəlbimə, vicdanıma, heyhat,
 Bir şö'leyi-irfan.
 En, gəl bana, yaxud bəni yüksəklərə qaldır,
 Gəzdir qonağında;
 Yerlərdə süründüm, yetişir, göylərə qaldır,
 Dindir qucağında,
 Qaldır bəni, bir seyr edəyim xoşmu, gözəlmi
 Cənnətdə mələklər?
 Qaldır bəni, ta görməyim insandakı zülmi,
 Baq, yer üzü inlər.
 Ya Rəb, bu cinayət, bu xəyanət, bu səfalet
 Bulmazmı nihayət?
 İnsanları xəlq etmədə var bəlkə də hikmət,
 İblisə nə hacət!?

Yorğun və düşüncəli bir halda isikəmləyə oturur. Dərhal səhnənin işığı azalır. İblis
 sürəkli və istehsalı qəhqəhələrlə yerdən – alevlər içindən çıxar. Yaldızlı və əflatuni
 ridasının ətəkləri hərəkət etdikcə atəşrəng sima və əlbisəsi parlar, durur.

İ b l i s

Arif! Bana baq, sən dəmi evhamə qapıldın?
Biçarə çocuq, sən dəmi İblisə taqıldın?
Dahilər, ulul'əzm nəbilər belə bəndən
Hiç vəchlə təxlisi-giriban edəməzkən
Daim bəni təhqir edərək əyləniyorsun...
Həp söyləniyor, söyləniyor, söyləniyorsun...
Bir gün gəlir, əlbəttə, şü iz'an ilə sən də
Baziçə olursun qoca İblisin əlində.
İblis, o böyük qüdrət, o atəşli müəmma
Bir gün səni də kəndinə eylər kölə... amma
Heyhat, olamaz dərdinə bir kimsədən imdad,
İmdadə qoşar, qoşsa fəqət ah ilə fəryad.

Ridasının ətəklərini Arifin yüzünə sürər, laübalı qəhqəhələrlə çəkilib gedər.
Səhnə aydınlaşır.

A r i f

*(şaşqın, sinirli bir tevr ilə saçlarını qarışdırır, içəri girməkdə olan
İxtiyara həyəcanlı bir müztərib)*

Gəl, gəl bana! Gəl, eylə bənim dərdimə çarə!

İ x t i y a r

Oğlum, yenə dərdin nə imiş, söylə, nə çarə?

A r i f

(acı təbəssümlərlə)

Yar beynimi, aç qəlbimi! Eyvah, açamazsın;
Qaç bəndən uzaqlaş, xayı, əsla qaçamazsın.
Bən çılgınım artıq, bana yaqlaşma, kənar ol:
Gəl, qaçma, xayı, dərdimə lütf et də, dəva bul.

İ x t i y a r

Oğlum, mədəni aləmi nifrətlə bıraqdın,
Gəldin şu cədəlsiz, bədəvi aləmə çıqdın,
İnsandakı haqsızlığı, zülmü unut artıq,
Qəlbindəki nifrətləri, vəhşətləri yaq, yıq.
Yüz, bin deyil İblisə uyan... həp bəşəriyyət
Etmiş bu gün ev yıqmağa, qan içməyə adət.
Arif! Unut, oğlum, unut artıq, bəni dinlə,
Sən kəndini məhv eyləyəcəksin bu gedişlə.

A r i f

(acı qəhqəhələrə)

Mümkünmü unutmaq?! Dayanılmaz buna əsla,
Əsla dayanılmaz şu böyük vəhşətə... zira,
Yalnız deyil insanlara, vəhşilərə sorsan,
Onlar belə insandakı vəhşiliyə heyran.

(göyə doğru, sinirli və həyəcanlı)

Bilməm şu cinayət, şu xəyanət, şu fəlakət
Bitməzmi, ilahi! Bu qədər səbrə nə hacət?

(çılğın)

Ver, bir buyuruq ver də cəhənnəmlər açılsın,
Coşsun, bütün atəşləri dünyaya saçılsın.
Yaqsın da, şu zalım bəşərin yurdunu yıqsın,
Həp yer yüzü bir ah olaraq göylərə çıqsın.

Bu sırada dəhşətli göy gurultusu başlar. Gurultu ilə bərabər İblisin şiddətli qəhqəhələri eşidilir. İxtiyar mə'yus və düşüncəli bir halda qülbədən çıxar. Arif əli alnında olaraq gurultu və qəhqəhələri dinlər. Eyni zamanda səhnənin ışığı azalır. İblis Arifin qarşısına keçirir

A r i f

(fəsinə qoyaraq, şaşqın)

Kimsin, nəçisin? Söylə, nədir fikrə məramın?
Nərdən gəliyorsun, nə imiş şöhrəti namın?

İ b l i s

(məğrur qəhqəhələrlə)

Bən şimdi bir atəş, fəqət əvvəlcə mələkdim,
Həp Xəliqə təsbih idi, təhlil idi virdim,
İlk öncə mələklər bəni təqdis ediyordu,
Adəm kibi bir sayğısız axır ləkə vurdu.
Alçalmadı, yüksəldi fəqət şöhrəti şanı,
Allah ilə bir zikr edilir namü nişanı.

A r i f

Artıq yetişir, anladım, izahə nə hacət,
Qarşımdakı İblis imiş, eyvah, nə dəhşət!
Həp qəhr oluyorkən şu cihan xain əlinlə,
Bilməm nəyə gəldin, nəyə gəldin bana, söylə?!

İ b l i s

Baqdım, əziyor ruhunu həp qeydi-əsarət,
Gəldim edəyim ta səni hürriyyətə də'vət.
Baqdım, səni məhv etmədə bin dürlü xəyalət,
Gəldim verəyim qəlbinə bir nuri-həqiqət.

A r i f

Uymam sana, hər məl'ənətin bəncə ə'yandır,
Dəf ol da, get, azğınları, sapqınları qandır;
Hürriyyətə əsla bəni sən irdirəməzsən,
Bir zülmət ikən nuri-həqiqət verəməzsən.

İ b l i s

(istehzal qəhqəhələrə)

Lakin bu xəta... Atəşi zülmət sanıyorsun:
Sən arif ikən halbuki pək aldanıyorsun,
Zülmət deyilim, iştə bənim hər sözüm atəş...
Atəş, özüm atəş, yüzüm atəş, gözüm atəş.

A r i f

Bən nurə fəqət talibim, atəş nəmə lazım?!

İ b l i s

Atəşsiz, inan, nur olamaz sabitü qaim,
Atəş, günəş atəş, bəşəriyyət bütün atəş,
Hər bir hərəkət, məbdəi-xilqət bütün atəş...
Zərdüştü düşün, fəlsəfəsi, fikri, dəhası
Həp atəşə tapdırmaq idi zümreyi-nası.
Yalnız bunu dərk etdi o əllameyi-məşhur,
Yalnız o böyük baş şu böyük kəşflə məğrur...

A r i f

(sinirli)

Məhv olsa da həp bənliyim uymam sana, dəf ol!

İ b l i s

Durmam, gedərim...

(qəhqəhə ilə çəkilir)

A r i f

Haydı, çəkil, iştə açıq yol!..

(Fəsinə bir tərəfə atıb əsəbi hallar keçirir. Səhnə aydınlaşır)

X a v ə r

(gəlir, həyəcan və təlaş ilə)

Söylə, Arif! Aman nə oldu yenə,
Yenə kimlər göründü gözlərinə?

A r i f

Sorma, hiç sorma, nəzənin Xavər,
Bəni məhv etdi iztirabü kədər.

(onu qolları arasına alır)

Sən, əvət sən də olmasan, heyhat!
Bəni bir gün boğar şu qanlı həyat.
Ah, o gözlər bilirmisin nə diyor?

X a v ə r

Nə diyor, söylə...

A r i f

Ruhu cəzb ediyor,
Söylüyor əski xatirəti bana.

(ətrafə)

Sanki qarşımdadır gözəl Rə'na.

X a v ə r

Bana baq, səndə gizli bir söz var...

A r i f

Onu hiç sorma, sevgilim!

X a v ə r

(ətrafə)

Qəddar!

Bu sırada İxtiyar ilə bərabər İbn Yəmin, Rə'na, zənci çavuş və bir əskər,
əlində ufaq bir çanta daxil olurlar.

İ b n Y ə m i n

(səmimi bir tevr ilə əlini İxtiyarın omuzuna qoyaraq)

Möhtərəm İxtiyar, nasıl keyfin?

İ x t i y a r

Hiç qədim yox, var olsun İbn Yəmin!

İ b n Y ə m i n

(alnının tərini silər)

Pək sıcaq, həm də yol bu gün pək uzaq,

(əskərə)

Çabuq ol, haydı, qoş da atlara baq.

Əskər çantayı bir tərəfə bıraqlıb çıxar.

A r i f

(diqqət və heyratla ətrafə)

Ah, o, Rə'na, nəzənin afət!

X a v ə r

Yenə bir şeymi oldu, Arif?

A r i f

Əvət.

(Rə'nayə yaqlaşaraq)

Söylə, Rə'namı isminiz?

R ə' n a

(Arifin əlini sıqar, heyrət və sevinclə)

A r i f!

İbn Yəmin

(Arifi, süzər, ətrafa)

Bizə bir əngəl olmasın şu hərif?!

A r i f

Bu gəliş, əfv edərsiniz, nerədən?

İ b n Y ə m i n

(məğrur və laübalı)

Səhneyi-hərbdən, mücadilədən.

A r i f

(acı təbəssümlə)

Bir fəzilətsə öldürüb-ölmək,
Canavar bizdən əşrəf olsa görək.

İ b n Y ə m i n

(istehzalı qəhqəhə ilə)

İştə bir söz ki, büsbütün yanlış...
Yaşamaq istiyormusun, çarpış.
Hərbə qoş, həp vuruş, ya əz, ya əzil!
Onsuz irmək murada pək müşkül.

A r i f

(istehzalı və əzici bir təbəssümlə)

Doğru, pək doğru bir düşüncə... əvət,
İştə hər əskər, iştə hər millət
Bu gün olmaqda həp bu fikrə şerik,
Hiç çəkilməz fəqət bu sərsəmlik.

İ x t i y a r

(onun qolundan tutaraq)

Arif, oğlum, biraq münaqişəyi
Gəl, işim var səninlə...

Sağ tərəfdən çıxarlar

İ b n Y ə m i n

(ətrafa)

Ah, nə eyi...

(Rə'nayə)

Şu hərif feyləsofmu, ya dəlimi?
Sanki həp cəhldir bunun elmi.

R ə' n a

Bəslənir hər könüldə bir duyğu,
Nə yaparsın, onun da məsləki bu...

İ b n Y ə m i n

Bu da məsləkmidir, nədir, bilməm!
İştə bir kəcnəzər, zəki sərsəm!

Xavərin yüzündə naməmnun hallar.

R ə' n a

Bəncə sərsəm deyil, o pək huşyar,
Neyləsin, hər bə qarşı nifrəti var.

İ b n Y ə m i n

Onu nerdən tanırsınız əcəba?

R ə' n a

Pək yaqın qomşumuzdu...

İ b n Y ə m i n

(ətrafə)

İştə bəla!

R ə' n a

Əsli İstanbul əhlidir, lakin,
Pək küçükkən zavallı dərbədərin
Evi yanmış da, nəslə məhv olmuş,
Bir küçük qardaş ilə qurtulmuş.
Onu da ən sonunda biçarə
Qeyb edib böylə qalmış avarə.

İ b n Y ə m i n

(saatına baqar, Rə'nayə)

Siz məhəbbət edin də biz çıqalım,
Əcəba bir nə var, nə yoq baqalım.

(çavuşla bərabər bir tərəfə çəkilir)

R ə ' n a

(karyola üzərində gözünə ilişən iki kitabı göstərir)

Bu kitablar sənindir, əcəba?

X a v ə r

Əvət, Arif keçən yıl aldı bana.

*(kitabların alt tərəfdə bulunan rəsimli yüzünü birər-birər çevirib
göstərir)*

Xoca Nəsrəddinin lətifələri,
Bu da “Bin bir gecə” hekayələri!..

R ə ' n a

(açıb yapraqlarını çevirərək)

Bana lütfən bir az sərin su...

X a v ə r

Pəki.

(dəstiylə alıb sol qapıdan çıxar)

İ b n Y ə m i n

(dışarıda pəncərə önündə, çavuşa)

Pək düşündün, nə var?

Ç a v u ş

Bəyim, hər şey,
Bir bəla iştə gördüyün Arif,
Çünkü Rə'nayə pək yaqın şu hərif.
Daha müdhiş bəla bizim əskər,
Qorqarım, cümlə sirri faş eylər.
Bizi görmüş də çünki Rə'nanın
Babasın qətl edən zaman, xain!

Arif sağ tərəfdən daxil olur, onları dinlər.

İ b n Y ə m i n

(qafasını oynataraq istehzal təbəssümlə)

Bir böyük ordu, bir yığın insan,
Bənim uğrumda oldu həp qurban.
Keyfə sərf eylədim də milyonlar,
Yenə devlətcə e'tibarım var.
Bən kimim, bir ərəb... nə zənn etdin?
Bir çocuqdanmı qorqar İbn Yəmin?

Gedərlər.

A r i f

(Rə'naya yaqlaşır, vurğunca bir tevrlə)

Nə səadət, nə xoş təsadüf, inan,
Səni gördükdə bitdi tabü təvan.
Gecə rö'yalərimdə özlərkən

Bu gəliş böylə ansızın, bilsən,
Nə qədər zəvqü nəş'ə verdi bana,
Haqlıdır hər könül tapınsa sana,
Burda qalsan, səninlə birləşsək,
Şübhə yoq, sisli taleyim güləcək.

R ə' n a

(mütəəddid)

Bir xəyal iştə, kim bilir, qismət!?

A r i f

Bir sözüüm var, qüsurə baqma fəqət,
Söylə, Rə'na! Şu qanlı zabitlə
Nerəyə, hanki səmtə, bir söylə?

R ə' n a

Şu yaqınlarda xəstələr varmış.

A r i f

Saqın aldanma, pək böyük yanıış;
İnanıb getmə, ah, o pək xain,
Burda qal, getmə, həm də sorma niçin!

R ə' n a

Bəlkə həp söylədiklərin gerçək,
Pək güc amma vəzifədən dönmək.

Işıq azalır, ağ saqallı, möhtəşəm simalı bir miralay xəyalı görünür. Rə'na şaşqın və
həyəcanlı.

Ah, babam, bir də anlı-şanlı babam!
İntiqam almadan, inan yaşamam.

B a b a s ı n ı n x ə y a l ı

(*mühib və ağır bir ahənglə*)

İntiqam! İntiqam!..

(*çəkilir*)

R ə ' n a

(*əllərini xəyala doğru açaraq müztərib*)

Aman, bu sual!

İ b l i s

(*xaricdən məmnun qəhqəhələrlə*)

İntiqam, İntiqam!..

A r i f

Aman, bu nə hal!?

R ə ' n a

Babamın kim bulursa qatilini,
Ona bən səcdə eylərim ələni.
Bəni çöllərdə gəzdirən duyğu,
İntiqam eşqi... həp bu, yalnız bu.

A r i f

Görünür, sizcə bəllidir qatil?

R ə ' n a

Xayır, əsla bilinmiyir o səfil,
Diyor İbn Yəmin: “İnan bana sən,
Bulurum nirdə olsa qatili bən”.

A r i f

Bəncə bir hiylədir bu, dinləmiyin.

X a v ə r

(dəstəyi gətirir, töküb Rə'nayə verir)

Buyurun, pək gözəl su, həm də sərin...

İ b n Y ə m i n

(İxtiyar və çavuşla bərabər dönər, su içməkdə olan Rə'nayə)

Gedəlim!

R ə ' n a

(qalqar, qülbədəkilərə)

Xeyli razıyım sizdən.

Çavuş çantayı alır.

İ b n Y ə m i n

Gər nəşib olsa evdət eylərkən,
Qalırız burda bəlkə üç-beş gün.

İ x t i y a r

Ah, o günlər bizimçin ən xoş gün...

Hər üçü çıxar, İxtiyar ilə Xavər də onları izlər.

X a v ə r

(Rə'nayə)

Gəlişin pək gözəl, fəqət gedişin
Umulur şey deyildi...

R ə' n a

Allah için,
Yetişir, fəzlə zəhmət etməyiniz.

X a v ə r

Nə olur, mümkün olsa getməyiniz!

A r i f

Getmə, pək doğru, getmə sən, Rə'na!

(məhzun və sarsılmış bir halda isikləyə oturur)

X a v ə r

(geri dönər)

Söylə, Arif, nə var, nə oldu sana?

A r i f

Ah, o, Rə'na, o nazlı heykəli-nur
Sanki qarşımda çırpınıb duruyor.
Ona bən yardım etməsəm gerçək
Bəni vicdan əzabı məhv edəcək.

X a v ə r

İki söz sormaq istərim sana bən,
Əcəba hiç sevərmisin onu sən?

A r i f

Sevərim başqa bir məhəbbətlə,
Əski, pək əski hissi-hörmətlə...

X a v ə r

Y o q , i n a n m a m , x a y ı r , b u p ə k y a n l ı ş ...
O n ə h a l ə t , n ə d i r o s ə s , o b a q ı ş ?
S a n k i b i r i n q ı l a b i ç i n d ə s ə n i n
Ç ı r p ı n ı b d u r m a q ü z r ə h ə p b ə d ə n i n .

A r i f

S ə n d ə A r i f q a d a r d ü ş ü n s ə y d i n
K i , n ə l ə r y a p m a q i s t ə r İ b n Y ə m i n ,
B ü s b ü t ü n s a r s ı l ı r d ı v i c d a n ı n ,
H e y r ə t i n d ə n h ə m ə n d o n a r d ı q a n ı n .

Bu sırada V a s i f l ə arqadaşı kiçik zabıt, silahsız olaraq, yaralı bir rus zabiti gətirirlər.

V a s i f

(kiçik zabıtə)

D a h a d u r , t a b ı q a l m a m ı ş a r t ı q .

İ x t i y a r

(onların arqasından yetişib yardım edər)

Y a r a l a n m ı ş m ı ? A h , z a v a l l ı , y a z ı q ...
G ə t i r i n , b i r q ə d ə r r a h a t l a n s ı n .

A r i f

Y a ə s i r o l m a l ı o , y a q a ç q ı n .

V a s i f

X ə s t ə b i r r u s ə s i r i , h ə m y a r a l ı .

İ x t i y a r

G ə l q ı z ı m , t e z s a r ı b d a b a ğ l a m a l ı .

*(İxtiyarla Xavər yaralının alnını və qolunu sarıb içəri odaya
götürürlər).*

A r i f

(Vasiflə küçük zabitə)

Ah, nə munis, nə mərhəmətlisiniz;
Nərdə rast gəldiniz şu zabitə siz?

V a s i f

Pək yaqınlarda, yol kənarında,
Baqdıq, əhvalı xeyli pəjmürdə.

K ü ç ü k z a b i t

Bir əsir istə, düşman olsa belə
Yenə lazım müavinət edilə.

A r i f

Həp şu xislətdə olsa cinsi-bəşər,
Hiç görülməzdə bunca vəhşətlər.

(sol qapıdan içəri keçər)

K ü ç ü k z a b i t

Vasif! Düşünür, həp düşünürsün, bu nə halət?
Məcnun olacaqsın bu təbiətlə nihayət.

V a s i f

Bulmazsam əgər İbn Yəmin xaini əlbət –
Əlbət qalır üstümdə şu çılgınca təbiət!
Rə'na, hələ Rə'na!.. Onu iğva nə deməkdir?
Bir alçağa layiqmi o gülqönçeyi-bakir?

K ü ç ü k z a b i t

Türk ordusu ətrafə bu gün həmlə edərkən,
İranə və ya Qafqaza imdadə gedərkən,
Rus ordusu durmaz, çəkilərkən önümüzədən,
Vasif! Nə rəvadır ki, şu parlaq günümüzədən
Feyz almayaraq biz olalım qəflətə mail,
Sətməz, satamaz milləti şəxsiyyətə aqıl.

V a s i f

Əfsus ki, hiçdir sonu, türk ordusu varsın,
İstərsə bütün Hindi də, Əfqanı da sarsın,
İstərsə bütün qarşı çıxan manei yıqsın,
Turanı basıb bağrına Altaylara çıqsın,
Mümkün deyil, əsla olamaz naili-amal,
Etdikcə xəyanət əli bu milləti pamal.

K ü ç ü k z a b i t

Lakin saparaq başqası eylərsə xəyanət,
Seyr eyləyərek həp baqa dursunmu şu millət?

V a s i f

Türk ordusu daim basaraq ölkələr almış,
Ən sonda siyasətdə basılmış da bunalmış.
İdraki sönük başçıların qəfləti ancaq
Etmış, edəcək milləti həp əldə oyuncaq.

(ani bir düşüncədən sonra kəskin və şiddətli)

Turana qılıcdan daha kəskin ulu qüvvət,
Yalnız mədəniyyət, mədəniyyət, mədəniyyət...

K ü ç ü k z a b i t

(geri dönməkdə olan Arifə)

Yahu, buradan kimdi bir az öncə keçənlər?

A r i f

Bir atlı ərəb zabiti, bir qızla bərabər...

V a s i f

Gördünmü? Gecikdik də qaçırdıq avı əldən.

K ü ç ü k z a b i t

İnsan nə qadar qaçsa da qurtulmaz əcəldən.

V a s i f

Gəl, durma, hənuz əldə bir az fürsətimiz var.

K ü ç ü k z a b i t

(yarımqəhqəhə ilə)

Artıq sən əmin ol, bu gün avcundadır onlar.

Hər ikisi yüngül təmənnalarla qülbədən çıxar və sür'ətli adımlarla İbn Yəmin hərəkət etdiyi tərəfə doğru yürürlər. Arif durduğu yerdə baqa qalır. Şaşqınlıqla qarışıq böyük bir hüzn və kədər ruhunu sarmağa başlar. Bu sırada səhnənin işığı azalır. İblis istehzalı və şiddətli qəhqəhələrlə qarşısına çıxar.

A r i f

Dəf ol, yenə gəldinmi?

İ b l i s

... Əzizim, çocuq olma!

Arif! Bana baq, əczi bıraq, hissə qapılma.
Çarpışmaq üçün lazım ikən mərdə cəsərət,
Bilməm, niçin olmuş sana qalib əsəbiyyət?
Bən həpsini duymaqdayım, inkar nə lazım;
Rə'na, o sənənin şimdi bütün ruhuna hakim,
Hakim o sənənin hissənə, idrakinə... əfsus
Ayrılсан izindən, olur əğyar ilə mə'nus...

A r i f

Qandırmaq üçün Arifi həp nafilə israr,
Hər haldə xainsin, inanmam sana zinhar...

İ b l i s

Lakin şu inadınla pərişan olacaqsın,
Bir gün gələcəkdir ki, peşiman olacaqsın,
Əfsus, nədamət sana verməz səmər əsla.

(əlində bir tabança ilə bir kisə altın tutaraq)

Al bunları... bas bağrına, Arif, eyi saxla!
Bunlar edəcək etsə nihayət səni məs'ud,
Al! İştə bu atəş, bu da ən sevgili mə'bud!

(tabançayı bir kərə havaya boşaltaraq)

Al! İştə bu atəşlə gəlir qəlbinə qüvvət,
Yalnız bu verir qarşı duran xəsminə dəhşət.

(kisədəki altınları səsləndirib oynadaraq Arifə verir)

Baq, səsləniyor, iştə sədayi-pəri-Cibril!
Bunsuz olamaz kimsə, inan, məqsədə nail.

A r i f

*(İblisin vermiş olduğu tabançayı və altınları yerə atar, son dərəcə
qızgın və usanmış bir halda)*

Dəf ol, yetişir, eyləmə əsla bəni təltif!
Möhtac deyil altına, ya qurşuna Arif.

İ b l i s

Təkrar edərim, zəfi bıraq, aldanıyorsun,
Həp aldanıyorsun, bana baq, aldanıyorsun!

(qəhqəhələrlə çəkilir)

A r i f

(tərəddüd və düşüncədən sonra)

Heyhat, o mələk qəhr edilirkən,
Layiqmi durub seyr edəyim bən?

(kəskin bir əzmlə)

Yoq, getməliyim, həm də bu saat,
Bəndən ona hörmət və məhəbbət...

(ridasını “pelerin” və fəsini alıb həməni dışarı fırlar)

İ b l i s

(gəlir, istehzal qəhqəhələrlə)

Get, lakin o hörmət və məhəbbət
Bir gün doğurur qanlı ədavət.
Get, bəllidir insandakı xislət;
Sizlərdəki ülfət; sonu vəhşət,
Sizlərdəki şəfqət; sonu nifrət,
Sizlərdəki rəhmət; sonu lə'nət!..

(sürəkli qəhqəhələr...)

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

Ərəb zevqinə uyğun süslü bir salon... Qarşıda, sağda və solda birər qapı və bir qaç pəncərə... İblis xidmətçi ərəb qiyafətində ötəyi-bəriyi düzəltir.

İ b n Y ə m i n

(qarşıdakı qapıdan gələrək)

Bana baq, durma, əzizim, çabıq ol,
Durma get, haydı, imamı ara-bul.
Söylə gəlsin də nikah qıymaq için.

İ b l i s

Baş çavuş zənn edərim getdi dəmin.

İ b n Y ə m i n

Pək gözəl, gəlsə, həməən söylə bana.

İ b l i s

Söylərim, lakin əmin ol, Rə'na,
Bir qadar göstərəcək istığna.

İ b n Y ə m i n

Nə vəzifən, deyil aid bu sana.

İ b l i s

Əmrə borcumdur itaət, heyfa,
Onu məcbur edəməzsən, zira
Böylə bir cəbri hökumət duysa,
Çəkəcəkdir başımız dürlü bəla.
Çünki var başqa günahın da sənin,
Orduya, devlətə çıqdın xain.

İ b n Y ə m i n

(mütərəddid, diplomatca bir təbəssümlə)

İştə pək doğru və məntiqli cavab,
Sən vəkil ol, nə dilərsən, onu yap!

(gəldiyi qapıdan çıxar)

İ b l i s

(məğrur qəhqəhə ilə, yalnız)

Əvət, İblis, o böyük sənətkar
Həm yapar, həm də yıqar, qüdrəti var.

Bu sırada V a s i f ilə kiçik zabit sağ qapıdan daxil olur, ətrafı süzməyə başlarlar.

Bu cəsarət nə demək? Ey, bana baq!

V a s i f

(istehzal qəhqəhə ilə)

Bir oteldir deyə sandıq bu qonaq.

İ b l i s

Əcəba!? Sahibi kimdir otelin?

V a s i f

Bir ərəbdir, adı da İbn Yəmin.

İ b l i s

(qızğın)

Sayğısızlıq yetişir, haydı, gedin!

V a s i f

(silah çəkərək)

Şımarıq abdala baq, dur! Nə dedin?

K ü ç ü k z a b i t

(mane olur)

Vasif! Allahı seversən də biraq!

(geri çəkilməkdə olan İblisə)

Dur, təlaş etmə, əzizim...

V a s i f

Alçaq!

Nərdə Rə'na, onu göstər!

İ b l i s

(istehzalılı təbəssümlə)

Nə demək!

Varıyor İbn Yəminə o mələk.

V a s i f

Onu qandırmış o xain, lakin
Bən sağ olduqca bu iş namümkün!

K ü ç ü k z a b i t

(mülayim)

Arqadaş, gərçi o sərsəm məğrur,

(Vasifi göstərir)

Qızın ən sevgili məşuqu budur.

İ b l i s

Ah, ayaq səsləri var, tez çəkilin,
Çəkilin, sonra, bir az sonra gəlin.

V a s i f

(arqadaşına, xüsusi)

Gedəlim, ən eyi yol: hər ikimiz,
Azacıq sonra misafir gəliriz,
Şu hərif çünki yaqın dostumdur,
Bəlkə bir rənglə iş həll olunur.

K ü ç ü k z a b i t

(çıqarkən İblisə)

Şimdi var bir sana ümmid ancaq,
Çarə bul, yoqsa o qız məhv olacaq.

İ b l i s

(məğrur qəhqəhə ilə, yalnız)

Bəndən imdad umuyor cümlə cihan,
Biri zalım, biri məzlum insan.

R ə ' n a

(sol qapıdan daxil olur)

Bu ziyafət nə demək, söylə niçin,
Sana hiç açmadımı İbn Yəmin?

İ b l i s

(yarımqəhqəhə ilə)

Bilmiyormuş kibi davranmaq nə!?
Bu ziyafətdir əlamət düğünə.
Səni təzvic ediyor İbn Yəmin,
Şimdi əmr etdi nikah qılmaq için.

R ə ' n a

(Həyəcanlı və şaşqın)

Sus, aman sus! Nə rəzalət!?

(e'timadsız)

Əcəba!

Yoq, çəkilməz bu xəyanət əsla.
Bəni bilməm ki, nə sanmış şu hərif,
Ah, pək doğru diyormuş Arif.

(son dərəcə təhdidkar)

Hiç məraqlənmə, duyar, şimdi duyar,
Şimdi anlar ki, əvət, bəndə nə var.

Gəldiyi qapıdan çıxar. Bu sırada Arif fəslə olaraq, yüzünü gözəlcə tərəş etdirmiş olduğu halda, sağ qapıdan girir. Rə'nanın qapıyı qapayıb getdiyini görəncə bəsbütün şaşırır.

İ b l i s

Bana baq, hey səni sərsəm, budala!
Bu cəsarət sana nerdən əcəba?

A r i f

(Rə'na çıxdığı qapıya işarətlə)

Ondan, ah, istə o dilbər qızdan,
Şimdi burdan süzülən yıldızdan.

İ b l i s

Söylə, dərdin nədir, aydın söylə!

A r i f

Mərhəmət qıl da, aman, lütf eylə,
Söylə Rə'nayə ki, Arif gəlmiş.

İ b l i s

Anladım dərdini, lakin bu zor iş...
Ona nail olur ancaq onlar
Ki, avuclar dolusu altını var.

A r i f

Bəndə yoq altın, əzizim, zira
Uymamış sərvətə könlüm əsla.

İ b l i s

(yarımqəhqəhə ilə)

Altının yoqsa silahın var ya,
Bəni öldür də qavuş sonra ona.

A r i f

Yoq, silahım da yoq, insaf eylə,
Sanma vəhşi bəni sən bir öylə.

İ b l i s

(mə'nalı bir qəhqəhə ilə)

Pək gözəl, anladım, ancaq Rə'na
Qismət olmaz bu təbiətlə sana.
Üzülüb durma, çəkil get, zira
Qüvvətə, altına tabe dünya.

(Arifdə mə'yusca bir dalğınlıq. İblis mülayim qəhqəhə ilə)

Nəyə daldın, niçin oldun mə'yus?

A r i f

Çünkü yoq bir şeyim, əfsus, əfsus!

İ b l i s

Bir şeyin yoqsa da könlün var ya,
Bana ver könlünü...

A r i f

Əsla, əsla!..
Bunu hiç umma, saqın Arifdən,
Vermişim könlümü yalnız ona bən.

İ b l i s

(ətrafa)

İştə Şərqin mütərəddid cocuğu!
Şaşqın, abdal, əsəbi yavrucuğu!

A r i f

(masa üzərindəki şərab qədəhini yaqalar)

Ah, aman! Bir içim olsun, bana su!

İ b l i s

(sürahiyi alıb qədəhi raqı ilə doldurur)

Al, iç!

A r i f

(yarıya qədər içər. Yüz-gözünü bürüşdürür)

Eyvah, nə dəhşət, yahu!
Su deyil, səmli bir atəşdir bu.

İ b l i s

(başqa bir şüşədən böyük bir qədəh dolusu ərğəvani şərab verir)

Bu fəqət tatlıdır, al iç!

A r i f

Nədir o?

İ b l i s

İç də baq, sonra duyarsın nə imiş,
Ən gözəl töhfə, keşis göndərmiş...

A r i f

(bir qədər içər, qədəhi məmnun və nəş'əli bir baqışla süzərək)

Ah əvət, sanki şəfəq dalğalı nur...

(içib bitirdikdən sonra, niyaz ilə)

Şimdi Rə'nayı çağırısan nə olur?

İ b l i s

Onu sən pəkmi seversin?

A r i f

(cibindən bir cığara çıxarır)

Sorma,
Sızlayan könlümə atəş vurma!

(İblis cıǵarayı atəşlər)

Ta çocuqkən seviyordum onu bən.

İ b l i s

(qapıya işarətlə)

Gəliyor iştə o gülqönçə dəhən.

A r i f

Ah aman, halı nasıl hüznəvər,
Gözlərindən saçılır şimşəklər.

R ə' n a

(əlində bir qaç parça kağız daxil olur, heyratlə)

Arif, Arif! Nə için gəldin sən?

A r i f

Sorma bəndən, onu sor qəlbindən.

İ b l i s

Şu kağızlar nə içindir, yavrum?

R ə' n a

Onu bunlar edəcəkdir məhkum.

A r i f

Əcəba, kimdir o xain, miskin?

R ə' n a

Səncə pək bəlli hərif: İbn Yəmin.

A r i f

(kağızları göz ucilə süzərək)

Şu xəyanətləri sən əvvəldən
Biliyorkən susuyordun, bu nədən?

R ə' n a

Bəni qandırdı da sandım o dəni,
Bulur əlbət babamın qatilini,
Sonra baqdım ki, o bir başqa səfil!..

A r i f

(ətrafa)

Bəlkə həp kəndisi cani, qatil...

(Rə'nayə)

Bana ver onları, Rə'na! Bana ver.

(kağızları almaq istər)

R ə' n a

(İblisi göstərir)

Hələ səbr et baqalım bir bu nə də.

İ b l i s

Ver, əvət, ver, o nə lazımsa yapar.

A r i f

Bana ver, şimdi o azğın canavar,
Bulur əlbəttə cəza, qurtulamaz.

(kağızları alır, sür'ətli adımlarla gəldiyi qapıdan çıxar)

R ə' n a

(müztərib)

Ah, lakin o hərif pək qurnaz...

İ b l i s

Hiç təlaş etmə, quzum, dinlə bəni,
İki bildik soruyorlardı səni...

R ə' n a

(sözünü kəsərək)

Kimdi onlar?

İ b l i s

Biri olduqca yigit,
Vasif ismində gözəl bir zabıt.

R ə' n a

(şad və və məmnun)

Ah, gerçəkmi bu söz?

İ b l i s

Pək gerçək,
Bana söz verdi, əmin ol, gələcək.

İ b n Y ə m i n

(daxil olur, İblisə)

Əcəba sevgili Rə'na nə diyor?

İ b l i s

Bəyim, izhari-məsərrət ediyor.

İ b n Y ə m i n

(İblisin omuzunu oqşayaraq)

Xeyli məmnunim, əzizim, səndən.

R ə ' n a

(kinayəli və acı təbəssümlə)

Xəstəyə baqmaq için gəlmiş ikən,
Bir ziyafətdə bulunmaq nə tuhaf!

İ b n Y ə m i n

Yoqmudur səndə, gülüm, hiç insaf!?
Yaralı əskərə baqmaqsa məram,
Əskərim bən də, böyük həm də yaram,
Yar da aç, qəlbimə baq, sonra inan,
Çünki hala aqıyor, kəsmədi qan.

R ə ' n a

(məhzun)

Ah, təmin ediyordun da bəni;
Bulacaqdın babamın qatilini.

İ b l i s

O da mümkün, o da mümkün, Rə'na!
Bir düşün, bən nə dedim şimdi sana?
Həp sevin, gül, mələyim, çünki bu gün
Ələ düşməz... nə səadətli dügün!..

(mə'nalı qəhqəhə)

Ç a v u ş

(daxil olur)

Gəliyor işlə misafirlərimiz.

İ b n Y ə m i n

(Rə'nayə)

Get, gülüm, sonra məhəbbət edəriz.

(Misafirləri qarşılamaq üçün qarşığı qapıdan çıxar).

İ b l i s

(Rə'nayə)

Hiç məraq etmə, əmin ol, o bənim

Ən itaətli qulumdur daim.

Durma get, bəklə də fürsət dəmini,

Bəlkə rə'yadə görür bir də səni.

İstəhzalı qəhqəhə... Rə'na sağ qapıdan çıxar. İ b n Y ə m i n ilə bərabər V ə s i f, arqadaşı və iki-üç zabıt daxil olurlar.

İ b n Y ə m i n

(öndə olaraq tatlı qəhqəhələrle)

Hay, hay, buyurun, nə xoş təsadüf!

(Vasiflə küçük zabiti misafirlərinə göstərir)

Bir arqadaşımdır işlə Vasif,

Aylarca əgərçi ayrı düşdük,

Qismət bu, yenə bu gün görüşdük.

V a s i f

(İbn Yəminə)

Xoşbaxt olaraq ziyarətindən
Könlüm nə qədər sevindi, bilsən!

İ b n Y ə m i n

(misafirlərə)

Bən hər b ediyorkən ordumuzda
Gördümsə beş-on sevimli sima,
Vasif, şu könüllü, şanlı zabıt
Bir yıldıza bənziyordu sabit.

B i r i n c i z a b i t

Dünyayı saran şu qanlı qavğa
Bir xeyli yigitlər etdi peyda;
Yoq şübhə, bu dürlü nevcavanlar
Olduqca dəyərli qəhrəmanlar.

İ b n Y ə m i n

Qavğada qolay müvəffəq olmaq,
Tale və cəsəret olsun ancaq.

Otururlar.

B i r i n c i z a b i t

(yarımsərxoş, İbn Yəminə)

Yahu, bu nasıl düğün, ziyafət!?
Məscidmi bu, ya ki, bəzmi-işrət?

İ k i n c i z a b i t

Gerçək, bu nə? Oynayıb çalan yoq,
Bir nəş'ələnib də zevq alan yoq.

İ b n Y ə m i n

Dur, həp olur, onsuz olmaz əlbət,
İsmaqlamışım, gəlir bu saət.

Ç a v u ş

(gəlir, əskərcə təmənnə edər)

Rəqqasələr əmrə müntəzirdir.

İ b n Y ə m i n

Gəlsinlər, əvət, həməən xəbər ver.

Çavuş çıxar.

B i r i n c i z a b i t

Gəlsinlər, əvət, dəyişsin əhval,
Gülsün azacıq pəriyi-amal.

İ k i n c i z a b i t

Tam beş sənədir ki, rəhib olduq,
Ciddiyyət içində həp boğulduq.

Rəqqasələr daxil olur.

İ b n Y ə m i n

(çalğıçılara)

Çal, haydı çal, etmə fevti-fürsət!
Çal, durma, sənindir işlə nevbət.

B i r i n c i z a b i t

Çal, sızlayıb inləsin o tellər,
Çırpınsın onunla həp könüllər.

İ k i n c i z a b i t

Çal, məclisə zevqü nəş'ə gəlsin,
Çal, ta ölümlər də rəqsə gəlsin.

Çalğı başlar, rəqqasələr aşağıdakı şərqiylə həmahəng olaraq söylər və rəqs edirlər.

Şərqi

Hər şey sənindir, ey qafil insan!
Gülgün şəfəqlər, rəngin çiçəklər.
Hər şey sənindir, ey cahil insan!
Parlaq günəşlər, dilbər mələklər.

Yalnız sən, yalnız sən hər dürlü ne'mət;
Gənclik, gözəllik, eşqü ülfət, hər səadət.
Sür daima zevqü səfa, fevt etmə fürsət,
Bir gün gəlir, əsla səmər verməz nədamət.

Beş günlük ömrün rə'yayə bənzər,
Dal eyşü-nuşə, hiç gəlmə huşə.
Daim gül, əylən, olma mükəddər,
İç badə, həp gəl cüşü xüruşə.

Sərməsti-eşq ol, ey gözüm, qəsvət nə lazım,
Bir gün gəlir, əldən çıxar zevqi-xərabat.
Al nəş'ə hər şeydən, əvət, qəflət nə lazım,
Bir gün gəlir, əldən düşər peymanə heyhat!..

Rəqs bitmək üzrə ikən Ariflə bərabər əli silahlı iki kanun nəfəri daxil olur.

B i r i n c i k a n u n

(kəskin və amiranə bir tevr ilə rəqqasələrə)

Sakit, dağılın!..

Musiqi susar, rəqqasələr ikişər, üçər salonu tərk edirlər.

İ b n Y ə m i n

(heyrlə, kanunlara)

Nədir bu rəftar?

A r i f

(İbn Yəmini göstərir)

Tam kəndisi, istə! Ah, qəddar!

İ b n Y ə m i n

Lakin çəkilirmi bu həqarət?

(Silah çəkmək istər).

B i r i n c i k a n u n

Hər nafilə bunca qeyzü hiddət,
Əl'an səni istiyor hökumət,
Gəl!..

A r i f

Bəllidir etdiyin xəyanət.

İbn Yəmini alıb götürürlər, Ariflə misafirlər də bərabər çıxar.

V a s i f

(ən arqada qalır, küçük zabitə)

Baq, şimdi də fevt edilsə fürsət,
Daim qalırım visalə həsrət.

Sol qapıdan girmək istərlər. Rə'na qarşılarına çıxar. Vasif pərəstişkar bir tevr ilə.

Rə'na, Rə'na! Sevimli afət!
Gəl, durma aman, edilsə qəflət
Mütləq səni məhv edər şu xain,
Olmaz daha qurtuluş səninçin.

R ə' n a

(sevinc ilə)

Vasif! Gedəlim...

(mütərəddid)

Fəqət bu müşkil,
Heyhat, bulunmadıqca qatil...

V a s i f

(sözünü kəsərək)

Sən gəl, bulunur o bir gün əlbət.

İ b l i s

(gəlir)

Rə'na, daha durma, iştə fürsət!

R ə' n a

Lakin babam!..

V a s i f

Ah, gəl, aman gəl!

Çıqarlar.

İ b l i s

Get, get, daha durma, artar əngəl.

A r i f

(daxil olur, son dərəcə məmnun)

Xain yaqalandı ən nihayət.

İ b l i s

(yarımqəhqəhə ilə)

Eşq olsun, əvət, böyük məharət!

A r i f

Rə'na hanı? Söylə gəlsin!

İ b l i s

Əfsus,
Bir zabitə uydu getdi...

A r i f

(çılğın)

Ah, sus!

İ b l i s

(əlilə onun omuzunu oqşar)

Yahu! Bana baq, şaşırma əsla,
Rə'na, o mələk əlində hala...

A r i f

(böyük bir təlaş ilə)

Bir söylə, nə səmtə getdi onlar?

İ b l i s

(qapıdan onlar getdiyi tərəfi göstərir)

Baq, qarşıda işlə xurmalıq var...

A r i f

(sözünü kəsərək)

Bildim, yetişir, o bəlli bir yol.

(Dərhal dışarı fırlar)

İ b l i s

Get, durma!

(istehzal qəhqəhə)

Fəqət, yazıq! Əmin ol,
Bəklər səni bir yığın cinayət,
İzlər səni bir yığın fəlakət.

(Qəhqəhə...)

Pərdə

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Səhnə ilk pərdədə olduğu kibi ixtiyar şeyxin çardağını – qülbəsini göstərir. Şeyx
dışarıda, çardağın altında təsbih çəkərək dalıb getmiş...

Son bahar, öylə, sisli hava...

X a v ə r

(yaralı zabitin alnındakı və qolundakı sargıyı açar)

Çoq şükür, iştə həp sağaldı yaran,
Baq, nasıl mərhəmətlidir Yaradan.

Y a r a l ı z a b i t

Ah, sağaldıqca artıyor kədərim,
Bəni məhv eyliyor düşüncələrim
Yadə gəldikcə ailəm, yurdum,
Sarsılır istirahətim, uyqum.
Hələ sən, ah sən! Sənin kədərin
Bəndə bir iz bıraqdı xeyli dərin;
Çünki yalnız bənimlə uğraşaraq,
Aqibət düşdün Arifindən uzaq.

X a v ə r

Hiç məraq istəməz, xayır, haşa
Bana sən mane olmadın əsla.
Şu qəza doğdu bir təsadüfdən,
Bəni tale ayırdı Arifdən.

Bu sırada iki türk zabiti gəlir.

İ x t i y a r

Mərhəba!

B i r i n c i z a b i t

Mərhəba, əfəndi baba!

İ k i n c i z a b i t

Qülbənizdə su varmıdır əcəba?

İ x t i y a r

Vardır, əlbəttə, həm də xeyli sərin,
Buyurun, bir qədər də rahat edin.

İçəri girərlər. İxtiyar su döküb verir. Xavərlə yaralı zabıt bir guşəyə sıqılıb durur.

B i r i n c i z a b i t

Pək sıcaq, qalmamış təvan artıq,
Ayrılıb ordudan fəna susadıq.

Alnının tərini silib sudan içər. İxtiyar ikinci zabıt için də döküb vermək istər.

İ k i n c i z a b i t

Dur, babam, dur, aman, rica edərim.

(kəndisi döküb içər)

B i r i n c i z a b i t

(yaralı zabiti süzərək)

Bana baq, ixtiyar, şu zabıt kim?

İ x t i y a r

Bir əsir, işdə ordudan aralı.

X a v ə r

Kimsəsiz bir zavallıdır, yaralı.

İ k i n c i z a b i t

Bir lehistanlıdır bu, ya bir rus.

B i r i n c i z a b i t

Kim bilir, bəlkə, bəlkə bir casus.

Y a r a l ı z a b i t

Əfv edərsin, xayı, nə bir rusum,
Nə lehim bən, nə kirli casusum.
Bir müsəlman, qazanlı bir türküm,
Bəncə bir ya həyat, yaxud ölüm.

B i r i n c i z a b i t

Başqa millətdən olmuş olsaydın,
Yenə mümkündü əfvin... Ah, azğın!
Türk olub türkə atəş etmək için
Yalınız bir cəzayə layiqsin.
O da e'dam...

X a v ə r

(tələş və həyəcan ilə)

Aman, əfəndim, inan,
O deyil öylə suçlu bir insan.

İ x t i y a r

Xayı, evladım, olmayın əsəbi,
Başqa, pək başqadır onun qəlbi.

Y a r a l ı z a b i t

(acı qəhqəhələrlə)

Nə tuhaf! Ta küçük yaşımdan bən
Millətimçin zəfərlər özlərkən,
İştə tale! Bənim asılmam için,
Şimdi siz hökm edərsiniz, lakin,
Sizə bən vermək istəməm zəhmət...

(Dərhal cibindən bir tabança çıxarır və kəndi qafasını nişan alır.)

X a v ə r

Ah, aman!..

İ k i n c i z a b i t

(onun biləyini yaqalar)

Dur, tələşə yoq hacət.

İ x t i y a r

Ah, çılğın, bütün cihan çılğın!

Bu günün arqasında yoqmu yarın?

Bu sırada bir qara ərəb zabiti gəlir, məmnun və laübalı qəhqəhələrlə gülməyə başlar.

B i r i n c i z a b i t

Nə imiş arqadaş, nə var, nə xəbər?

Varmıdır yoqsa başqa fəthü zəfər?

Ə r ə b z a b i t i

(daha çılğınca qəhqəhələrlə)

Bitdi artıq bütün səfərbərlik,

Bitdi həp qəhrəmanlıq, əskərlik.

İştə rahat zamanı gəldi bizə,

Dönüyor ordu kəndi ölkəmizə.

B i r i n c i z a b i t

Niçin, anlat, niçin bu?

(ətrafə)

Ah, canavar!

Ə r ə b z a b i t i

Açıvermiş hüdudu bolqarlar,
Kevkəbi-tale, eyləmiş də üful,
İngilislərlə dolmuş İstanbul.

(Hər kəsdə təəssür və heyrat).

Y a r a l ı z a b i t

Sus yetər, ah, xain alçaq, sus!

Ə r ə b z a b i t i

(istehzal və məmnun qəhqəhə ilə)

Sanki bən susdum, öylədir əfsus.

B i r i n c i z a b i t

Bu hərif işdə daima bayquş.

İ k i n c i z a b i t

Zənn edərsəm, o həm də pək sərxoş...

Y a r a l ı z a b i t

(sinirli və qızğın)

Ah, ərəb, cismi, ruhu, qəlbi ərəb,
Həm də məmnun... nədir bu halə səbəb?

(acı qəhqəhədən sonra)

Ya! O sərxoşmu? Yoq, inanma, xayır.
İştə!

Dərhal qəlbəhindən nişan alır, tabança açılır.

Ə r ə b z a b i t i

Ah!

(Deyə sol əli ilə yarasını tutar, sağ əlilə cibindən tabançayı çıxarıb qarşı qoymaq istərsə də müvəffəq olamaz. Silahı hiddətlə bir tərəfə atar və iztirablar içində tərki-həyat edər)

Y a r a l ı z a b i t

İştə baq, nasıl ayılır?

Bu sırada dışarıdan İblisin məmnun və sürəkli qəhqəhələri eşidilir.

İ x t i y a r

Sən nə yaptın, nədir bu hal, oğlum!

Y a r a l ı z a b i t

Sadə, bir bayquş ağzı susdurdum.

(zabitlərə)

Bir qüsür iştə, bulsanız haqsız,
Bəni e'dama şimdiki haqlısınız.

(Əlindəki silahı təqdim edər)

B i r i n c i z a b i t

(silahı rədd ilə)

Bu xəbərdən sevinci çoxdu onun,
Ona layiqdi müjdə bir qurşun.

İ k i n c i z a b i t

(istehzal təbəssümlə)

Pək yorulmuşdu hərbdən, əlbət,
Etmək istərdi bir qədər rahat.

Y a r a l ı z a b i t

Daha durmaq xəta, həməən gedəlim,
Bu xəbər düz də olsa fərz edəlim,
Bir mücahid dönərmə əzmindən?
Ah, bən şimdi ölmək istərkən
Yaşamaq istərim də bir müddət...

B i r i n c i z a b i t

Biz yaşarsaq, əvət yaşar millət.
Bu halda dışarıdan aşağıdakı marş eşidilir.

M a r ş

Türk oğlu sözündən dönməz,
Məhv olur da sürüklənməz.
Həp yüksəlmək dilər, enməz,
Çarpışır yaşar.

Yurdumuzun arslanları,
İzlər durur düşmanları,
Fırtınalı dənizvarı
Hər coşub daşar.

Əngin fəza çardağımız
Al şəfəqlər bayrağımız,
Qorqu bilməz oymağımız,
Haq için qoşar.

İ k i n c i z a b i t

(marşı dinlədikdən sonra hər ikisinin qolundan tutar)

Gedəlim, yox gecikmənin səməri.

Y a r a l ı z a b i t

Gedəlim, haqqa doğru, arş iləri!

Gedərlər.

İ x t i y a r

(yoldan keçən bir nəfərə cənazəyi göstərir)

Oğlum, bana yardım eylə bir an.

X a v ə r

(mərhəmətli və müttəssir)

Bir hiçlə zavallı oldu qurban.

İ x t i y a r

Yoq kimsədə mərhəmətlə vicdan,
İnsanlığı həp unutdu insan.

(cənazəyi qaldırıb götürürlər)

X a v ə r

(yalnız)

İblisə uyub da əhli-aləm,
Həp yer yüzü qanlı, cümlə sərsəm...

İ b l i s

(bir güşədə ağsaqal abid qiyafətində görünür, yarımqəhqəhə ilə)

İnsandakı nəfsi-şumə daim
İblis olur, ancaq olsa hakim.

Bu sırada Vasi flə Rə'na təlaş içində gəlirlər.

R ə' n a

Allah için eyləyin inayət,
İzlər bizi bir yığın fəlakət.

V a s i f

(e'tinasız)

Yoq qorquya ehtiyac...

R ə' n a

Aman dur!

Tərk et də inadı, olma məğrur,

Baq, arqadaşın çocuqluğundan

Bir qurşuna oldu şimdi qurban.

V a s i f

Hər dürlü qəzayə razıyım bən,

Qorqmam fəqət öylə bir dənidən.

X a v ə r

Kimdir əcəba o xain, alçaq?

R ə' n a

Xavər, onu sorma, yer ver ancaq.

X a v ə r

Aldınsa da Arifi əlimdən,

Hər yardıma iştə hazırım bən.

(Qülbəyə daxil olurlar. Xavər onları daha içəri keçirmək istər)

İ b l i s

(bıraqmaz)

Dur, getmə, saqın, o dürlü yerlər,

Həp şübhəyi cəlbü də'vət eylər.

*(qülbədəki həsiri bir tərəfə çəkər, ufaq bir qapıyı qaldırır da
Rə'nayə)*

Gir, haydı qızım, şu yerdə saqlan!

*(Rə'na aşağı enər. İblis qapağı endirib təkrar üzərini həsirlə örtər,
Vasifin qolundan dutub ormanı göstərir)*

İştə, sana da geniş bir orman!

Bir tərəfə çəkilirlər. Qayıb olduqları kibi A r i f fəssiz olaraq gəlir, Xavər ona doğru qoşar, yaqlaşdığı sırada birdən-birə küskün və şaşqın bir tevr ilə ürküb geri çəkilir.

A r i f

Xavər, bana baq, zavallı Xavər!
Bir söylə, nədir bu hali-müztər?
Ağuşuma qoşmaq istiyorkən
Ürkdün nə için şu sərsəridən?

X a v ə r

Qoşdum sana sevdiyimdən, amma
Baqdım ki, sevilməyənlər əsla,
Layiq deyil olmağa həmağuş,
Ürkdüm də, çəkildim iştə mədhuş.

A r i f

Artıq yetişir bu sərzənişlər,
Əfv eylə, qüsurə baqma, Xavər!

X a v ə r

Xavər sana etsə də pərəstiş,
Heyhat, dönərmə bir də keçmiş?!
Oldun sənələri həp ənisim,
Bəsləndi sənələri fikrə hissım.
Kölgən kibi həp pəşincə qoşdum,
Eşqinlə qanatlanıb da uçdum.

Lakin bəni bir nigahə satdın,
Birdən–birə həp unutdun, atdın.
Arif! Niyə susdun, ah, böylə,
Bir söylə, düşünmə, söylə, söylə!

A r i f

Susmaq, o da başqa dürlü fəryad
Həp bənliyim oldu sanki bərbad.

X a v ə r

Bən hiç, o zavallı ixtiyarı,
Bir ləhzə düşünmədin də barı.

A r i f

Dur, qəlbimi bir də yaqma artıq,
Arif fəqət intiharə layiq...
Bəndən babana səlam edərsin,
“Gəlmişdi də şimdi getdi”, dersin.

(gedəcək olur)

X a v ə r

Lakin yenə hanki bir diyarə?

A r i f

Bir hiçliyə doğru, bir məzarə.

X a v ə r

(bir az yaqlaşır)

Hiçlikse məramın işte, Xavər!
Qülbəm dəxi bir məzarə bənzər.
Yoq, getmə, babam gəlir bu saət,
Dur bir verəyim xəbər...

(gedər)

A r i f

Nə hacət!
Bən yerlərə keçmək istiyorkən,
Bilməm ki, nə bəklıyor o bəndən.

(cibindən yarıdolu bir raqı şişəsi çıxarır)

Of! Qəmlərimə təsəlli ol sən,
Hər dərdi unutmaq istərim bən.

Son damlasına qədər içib şişəyi bir tərəfə atar. Ətrafı süzdükdə gözüne ilişən tabançayı yerdən alır, qurşunlarına diqqət edir. Bu halları kənardan seyr edən İblis isə məmnun və istehzal qəhqəhələrlə gülür. Arif dalgın və sinirli bir tevrlə kəndi alnını nişan edir, yaxlaşmaqda olan İblisi görüncə şaşırıb durur.

İ b l i s

Yahu! Bana baq, nədir bu halət?
Parlar kibi gözlərində dəhşət.
Dur, səndə var iştə saqlı bir hal,
Həm zənn edərim məraqlı bir hal.
Aşıqmisin, oğlum, aç da söylə,
Əlbət bulunur da bir vəsilə.

(kəndinə işarətlə)

Bir çarə arar şu piri-hikmət,
Var bəndə, əvət, böyük kəramət.

A r i f

Hiç sorma, başımda macərə çox,
Dərdim, kədərim böyük, duyan yoq.
Bir afətə, bir nigarə uydum,
Bir qəməzəli işvəkarə uydum,
Əfsus, o bənimlə könlü birkən
Bir ləhzədə aldılar əlimdən.

İ b l i s

Lakin nə tuhaf, o nazlı afət
Etmiş sana iltica bu saət.

A r i f

Ey mürşidi-pir, inayət eylə,
Əylənmə bənimlə sən də böylə.
Bən çəkdiyim iztirabü möhnət
Yetməzmi, bu sözlərə nə hacət!
Heyhat, o mələk, o şe'ri-pərran
Mümkünmü ənisim olsun əl'an?!

İ b l i s

Bir yanda durub da bəklə, dərhal
Parlar sana da pəriyyi-amal.

(qülbəyə daxil olur, həsiri bir tərəfə atar)

A r i f

(bir guşadə bəklər)

Görsəm onu bir də, bir də görsəm...

İ b l i s

Dur, söyləmə!..

(qapağı açar, başını qaldıran Rə'nayə)

Ah, nuri-didəm!
Halın nə qədər də qəmli, küskün,
Bir şey yemək istəməzmi könlün?

R ə ' n a

Lütfən azacıq su ver...

İ b l i s

(boş dəstiği alır)

Pək ə'la,
Yoq dəstidə hiç su, yoqmuş əsla.
Saqlan, yenə haydı, görməsinlər,
Saqla, baqalım, nə oldu Xavər.

Qapağı endirir və üzərini həsirlə örtər, qülbədən çıxarlar.

A r i f

(İblisin ayaqlarına qapanır, son dərəcə həyəcanlı)

Bir Xızrmı, ya mələkmisin sən?
Yalnız bunu bilmək istərim bən.

İ b l i s

Hiç sorma, o sirri şimdi sorma!
Gəl, gəl bəri, pək yaqında durma.

Arif mütərəddid adımlarla bir qadar çəkilir. İblisin uzaqlaşdığını görüncə təkrar içəri girər, həsiri qaldırır, bu sırada Xavər gəlir.

A r i f

(səndələyərək)

Gəldinmi?

X a v ə r

Əvət...

A r i f

(sərxoşca və istehzal qəhqəhə ilə)

Nə xoş təsadüf?

X a v ə r

Arif! Nə ararsın orda, Arif?!

A r i f

Saqılanmada burda bir mücevhər,
Könlüm onu şimdi bulmaq istər.

X a v ə r

Hər söylədiyin birər müəmma...
Yox orda bir öylə şey, yox əsla.

A r i f

Var, var o məzar içində bir hur,
Zülmətdə yaşar o nəcmi-pürnur,
Qumral saçı sanki şe'ri-mənsur
İnsan oluyor görüncə məşhur.

X a v ə r

Arif! Nə çabuc dəyişdi halın?
Bilməm ki, nədir sənin xəyalın?

(bodrum qapısının üzərinə çıxaraq mane olmaq istər)

A r i f

(sərxoşca bir qabalıqla itər)

Çıq get, yetişir!..

X a v ə r

(sinirli)

Xayır, bu evdən
Sən getməlisin fəqət, deyil bən.

(təbdili-tevr ilə)

Yoq, getmə, əvət qal, ah, lakin,
Lakin onu həp unut!..

A r i f

(sərxoşca qəhqəhə ilə)

Namümkün!

X a v ə r

Yoq, yoq, onu hiç bıraqmam əsla.

A r i f

Sən əski inadın üzrə hala!

X a v ə r

Bir kərrə düşün də, ah, qəddar!

A r i f

(şiddətlə bağırır)

Dəf ol, daha etmə fəzlə israr.

X a v ə r

Sərxoşmu, nəsin? Gəl, iştə əvvəl!
Məhv et bəni, olmayım da əngəl.

A r i f

(son dərəcə hiddət və nifrətlə itər)

Dəf ol dedim...

X a v ə r

Ah, ədəbsiz, alçaq!

A r i f

(vəhşi bir hücumla boğazından yaqalayıb boğar, İblisdə alçaq və məmnun bir qəhqəhə...)

Al!.. İştə... budur cavabın ancaq...

Xavər iztirab və dəhşətlər içində əbədi bir şükutə varır. Arif üzərini həsirlə örtər, ufaq bir düşüncə və tərəddüddən sonra bodrumun qapağını açar.

R ə ' n a

(heyrlə başını qaldırır)

Sənmisin, Arif?!

A r i f

(onun əlindən dutub çıxarır)

Çabuq ol, durma gəl.

R ə ' n a

(arqası cənazəyə olaraq)

Nərdə idin?

A r i f

(səbirsiz)

Gəl, gedəlim, sorma, gəl!
Gəl, çabuq ol, gərçi sən atdın bəni,
Arif unutmaz səni, atmaz səni.
Gəl gedəlim, gəlmədən İbn Yəmin...

R ə' n a

(bodruma işarətlə)

Gəlsə də zənnimcə bu yer pək əmin...

A r i f

Burda durulmaz, çəkilib qaçmalı,
Qaçmalı, vəhşətdən uzaqlaşmalı...

Hər ikisi tələş və iztirab ilə uzaqlaşib görünməz olur.

İ b l i s

(sürəkli və şiddətli qəhqəhələrə)

Qaçmalı, əlbəttə, uzaqlaşmalı,
Başqa cinayətlərə yaqlaşmalı.

(qəhqəhə)

Siz nə qədər bəndən uzaqlaşsanız,
Yer deyil, əflakə uçub qaçsanız,
Qarşılaşıb birləşiriz daima,
Ayrı deyil, çünki biriz daima.

(İçəri girər, qapağı endirib üzərini həsirlə örtər).

İ b n Y ə m i n

(Qara çavuşla bərabər gəlir, alnının tərini silər. Kəndinə işarət edərək qəhqəhə ilə)

Bir qocaman orduyu iğfal edən
Aciz imiş sanki küçük hiylədən.

(istehzal qəhqəhə)

Həbs edəcəkmış bəni üç sərsəri!..

(qızğın)

Dur bulayım bir şu ədəbsizləri,
Anlatırım onlara cür'ət nədir,

(*cibindən beş-on altın çıxarıb oynataraq*)

Saçdığım altındakı qüvvət nədir.

(*dışarı çıxmaqda olan İblisə*)

Ey! Bana baq, nerdə bizim ixtiyar?

İ b l i s

Şimdi gəlir, yoxsa bir əmrinmi var?

İ b n Y ə m i n

Durma, həmənlə bul, ona var çox sözüm.

(*qülbəyə girər, Xavərin cənazəsini görünə*)

Ah, o nə? Yanlışı görüyormu gözüm!?

(*İblisi yaqalayıb əlindəki silah ilə təhdid edər*)

Var şu cinayətdə yəqin bir səbəb,
Söylə, onun məhvinə kimdir səbəb?

İ b l i s

(*kəkələ*)

Bilməm, əfəndim, xayı, əfsus, əvət...

(*təbdili-tevr ilə*)

Hər şeyi dəni vəhşətə bəis fəqət...

(Sükut və tərəddüd)

İ b n Y ə m i n

Kim əcəba, kimdir o xain, rəzil?

İ b l i s

İşvəli Rə'nayə uyan bir səfil.

İ b n Y ə m i n

Nərdədir onlar?

İ b l i s

Savuşub getdilər,
Şimdi, əvət şimdi fərar etdilər.

İ b n Y ə m i n

İştə bu dəhşətli xəbər pək fəna...

(düşünür)

İ x t i y a r

(gəlir, Xavərin cənazəsini görünmə)

Ah, o nə, eyvah, nə olmuş ona?

*(Mə'yus və şaşqın baqışlarla cənazəyə yaxlaşır, qollarını köksündə
çapraz edər, titrək və acı bir fəryad ilə)*

Söylə, aman söylə, mələk Xavərim!
Kim?.. Sana kim qıydı, aman, söylə, kim?

(qucaqlayıb öpər)

Döndü qaranlıq gecəyə gündüzüm,
Uf, daha fərq etmiyor əsla gözüm.

(təbdili-tevr ilə)

Tərk edərək biz bütün insanları,
Məskən edindik fəqət ormanları;
Görmüyəm ta mədəni vəhşəti,
Zülmü, cinayətləri, süfliyyəti,
Qaçdığımız qəhrü fəlakət izi
Buldu, əvət, buldu nihayət, bizi.

(sinirli və çılğın)

Ah, köpürdükcə şu xain bəşər,
Yer yüzü daim qusacaq zülmü şər.
Məzbəhə dönmüş də bütün kainat,
Qeyri çəkilməz şu müləvvəs həyat.

(ətrafındakılara qızğın)

Ya siz!? Ey insanlığı təhqir edən
Duyğusu, vicdanı sönüklər!.. Həmə
Dəf' olun, artıq bana rahat verin!

(göyə doğru)

Nerdə?.. Fəqət Tanrıyı bir göstərin!
Ah, ona var söylənəcək sözlərim...

(cənazəyə acı fəryad ilə)

Yavrum! Aman, nazlı, mələk Xavərim...

Qülbədəkilər pərişan və mütəəssir adımlarla çıxarlar. İxtiyar şiddətlə ağlar və Xavərin dağınıq saçlarını qoqlayıb da titrək əllərilə oqşar, sönmüş gözlərini öpər, hərəkətsiz başını qolları arasına alır. Çılğınca baqışlarla göyə doğru baqmaqda davam edir. Eyni zamanda pərdə ağır-ağır enməyə başlar.

Pərdə

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Ormanda bir cığır... Ətrafda iki-üç kötük, qüruba yarım saət var. Pək uzaqda həzin bir ahənglə bir qədər ney, yaxud çoban düdüyü çalınır. Sonra ağacların arasından silah və qurşunlar quşanmış köylü türk qiyafətində iki haydut çıxar.

B i r i n c i h a y d u t

Tale bizə hər nədənsə küskün,
Bir av ələ keçmiyor bütün gün.

İ k i n c i h a y d u t

Qismət nə isə gəlir, əmin ol,
Ətmək, yeyəcək, qəm etmə, pək bol...

B i r i n c i h a y d u t

Bilməm, bu da bir həyatımı, yahu?
Bir gün bizə varmı rahat uyqu?

İ k i n c i h a y d u t

(istehzal qəhqəhə ilə)

Haydut və qaçaq olunca insan,
Xoş görməli böylə halı hər an.

(Uzaqdan ıslıq səsi eşidilir)

B i r i n c i h a y d u t

Islıq çalıyor, baq, arqadaşlar.

İ k i n c i h a y d u t

(yola baqar)

Gəl, durma!.. Çəkil, çəkil, gələn var.

Həmən ağaclığa çəkilirlər. Arıfla Rə'na gəlir.

A r i f

Rə'na! Daha dur, yoruldun artıq;
Acsın, bilirim, otur da azcıq,
Rahət edəlim, düşünmə, gəl, gəl!

(Bir kötük üzərinə oturur. Əlindəki ətməklə dolu məndili açar).

R ə ' n a

Pək qorquyorrum ki, arta əngəl.

A r i f

Bilməm ki, niçin tələş edərsin?

R ə ' n a

Arif! Gedəlim, düşün nə dersin?

Kənarda ıslıq çalınır, bir qurşun atılır.

(Rə'na diksinir, tələş ilə)

Qurşun səsi!..

A r i f

Şübhəsiz çobanlar...

R ə ' n a

Yoq, onlar inan ki, yol vuranlar...

A r i f

(laübalı qəhqəhə ilə cibindən bir revolver çıxarır)

Hiç qorqma, yanımda həm silah var,
Həm altın... Əvət, nasıl da parlar!..

Bir avuc altın çıxarır, əlində oynatıb cibinə qoyar. Haydutlar arqa tərəfdə, ağaclar arasında görünür. Heyrətlə onları dinlərlər.

R ə' n a

Nərdən sana anlamam şu sərvət?

A r i f

(məğrur qəhqəhə ilə)

Bir arqadaşımdan oldu qismət,
Yoldaşdı bənimlə bir yəhudi,
Pəncəmdə həlak olub boğuldu,
Sərraf idi, həm də xeyli zəngin...

Kənardan İblisin mə'nalı və istehzal qəhqəhələri eşidilir.

R ə' n a

Sus, bir ləkədir bu söz səninçin;
Beş altına qarşı bunca vəhşət!?

A r i f

(sözünü kəsərək)

Vəhşət deyil, iştə bir cəsərət,
Lakin o da səndən, ah, səndən...

(Rə'nayə sarılmaq istər)

R ə' n a

(geri çəkilir, sərt bir bəqışla)

Dur, böylə nəvaziş istəməm bən.

Haydutlar ortaya fırlar.

B i r i n c i h a y d u t

Bir tilkiyə baq bə! Hiç səninçin
Layiqmidir öylə bir gövərçin?

R ə ' n a

Ah, iştə fəlakət!

A r i f

Etmə qəsvət!

Silahını çıxarır, Rə'na qolundan tutub bıraqmaz.

B i r i n c i h a y d u t

(tüfənglə nişan alır)

Altınları ver!..

İ k i n c i h a y d u t

(istehzal qəhqəhə ilə Arifə)

Aman, nə cür'ət?

A r i f

Siz kimsiniz?

B i r i n c i h a y d u t

İştə boş suallar...
Biz – çöllərə hökm edən krallar...
Baş mərkəzimiz şu vəhşi orman,
Bac verməli kim keçərsə burdan.

A r i f

İnsanlığı atdınızımı?

B i r i n c i h a y d u t

... Kafi!..

Altınları ver, biraq da lafi.

A r i f

(beş-on altın çıxarır)

Al! Qaldı bir az bizimçin ancaq.

İ k i n c i h a y d u t

(xəncərini Arifin köksünə dayar)

Ver həpsini!

R ə ' n a

Ah!..

– deyə mane olmaq istər. Birinci qolundan tutub şiddətlə bir tərəfə itər. Bu sırada omuzunda əski siyah pelerin-plaş, vüqarlı, müsəlləh, zabıt qılıqlı, qalın bıyıqlı, gur, qara saqallı, zində və mühib simalı E l x a n ağaclar arasından çıxar.

E l x a n

(haydutlara)

Ədəbsiz, alçaq!

(Hər ikisi geri çəkilib dona qalır. Elxan qızğın)

Sizdən daha mərhəmətli qaplan,
Yahu, utanın da bir şu qızdan.

(Ariflə Rə'nayə)

Əfv edin, onlar işlə pək canavar;

(Ətrafda ıslıq səsi eşidilir, iki qurşun atılır, Elxan haydutlara)

Durmayın, haydı, bir baqın da nə var,
Bəkçilər zərrə qəflət eyləməsin.
Ələ bir av keçərsə siz gətirin.
Bana baq, kim dökörsə haqsız qan,

(kəndinə işarətlə)

Ən ağır bir cəza verir Elxan.

R ə ' n a

Ah, əfəndim, nə mərhəmətlisiniz,
Sizə qəlbən təşəkkür etməliyiz.

A r i f

Parlıyor çöhrənizdə fəzlü zəka,
Sizə haydut denirmi? Yoq, əsla!

E l x a n

(səmimi qəhqəhə ilə)

Doğru, pək doğru... hiç yanılmadınız,
Deyilim haydut, işlə bən yalınız
Etdim isyan, bir əskəri-qaçacağım,
Yurdum orman, mağaralar yatağım.

A r i f

Bir səbəb var ya?

E l x a n

Var əvət, miskin
Bir ərəb zabit, işlə bir xain...
Bən açarkən onun xəyanətini,
Baqdım asdırmaq istiyor o bəni.
Bıraqlıb ordugahı... ah, nə deyim
Böylə haydutca gün keçirmədəyim.

Bu sırada gedən haydutlar iki-üç çingənə ilə İbn Yəmini silahsız olaraq gətirirlər.
Elxan onu görünəcə tanır.

Gəl, yaqın gəl! Adın nədir? Söylə!

R ə' n a

Ah, əfəndim!

E l x a n

(*Rə'nayə*)

Dur, etməyin əcələ.

(*İbn Yəminə*)

Söylə kimsin? Adın nə?

İ b n Y ə m i n

... İbn Yəmin.

E l x a n

(*Ariflə Rə'nayə yarımqəhqəhə ilə*)

Bəni asdırmaq istəyən şu ləin!
İşlə bir av ki, izlər avçısını.

(İbn Yəminə)

Oldu məmnun könül, görüncə səni.

İ b n Y ə m i n

(diz çökər)

Aman, əfv et! Qüsurluyum, Elxan!

E l x a n

Hiç təlaş etmə, sayğısız qaplan!
Çünkü yox üzrə ehtiyac artıq.

(çingənlərə)

Siz niçin gəldiniz?

B i r i n c i h a y d u t

Bəyim, azacıq
Rəqs edərlər də könlünüz açılır.

E l x a n

Bən deyil, rəqs için o pək bayılır.

(istehzal qəhqəhə ilə İbn Yəminin qolundan tutub göstərir)

Düşünür işlə, baq, nasıl qəmgin,
Oynayın, nəş'ələnsin, əylənsin.

Bir qız aşağıdakı sözləri oqur, oynar.

Kanto

Bən bir qızım, həp ruhumu yaldızlar
Gündüz çiçəklər, gecələr yıldızlar.
Qarlı dağlar bənim, } 2 dəfə
Yeşil bağlar bənim,
Bənsiz quşlar uçmaz,
Bənsiz güllər açmaz.

Dün bir çoban sevdim pınar başında,
Bir əksiyyəti yox gözündə, qasında.
Fələk ayrı saldı, } 2 dəfə
Bən köçdüm, o qaldı,
Şimdi bənsiz yaşar,
İrmaq kibi coşar.

Of, bir qayğı bilməz çingənəyim bən,
Güldən-gülə uçan pərvanəyim bən,
Unut, yavrum, unut, } 2 dəfə
Baq, işte hər bulut,
Söylər unut onu,
Çünki hiçdir sonu...

Rəqs bitmək üzrə ikən şiddətlə göy gurlar. İblis ağaclar arasından çıxar.

İ b l i s

(Məmnun qəhqəhələrlə)

Bir levhə ki, işte pək bəyəndim.

E l x a n

Yahu, səni kim bıraqdı?..

İ b l i s

(məğrur bir tevr ilə əlini köksünə qoyaraq)

Kəndim!

A r i f

(*Elxana*)

Bir mürşid o, sahibi-kəramət.

(*İblisin əlini öpər*)

Xoş gəldin, aman, nə mutlu saət!..

R ə' n a

(*dəxi öpər*)

Yormuş sizi şübhəsiz bu yollar.

İ b l i s

(*yarımqəhqəhə ilə*)

Yoq, zənn edərim ki, səhviniz var,
Dağ, daş, uçurum, dəniz və orman
Əngəl olamaz önümdə bir an,
Bir şəhpər açıb da nagəhani,
Bən teyy edərim bütün cihani.

E l x a n

Kimsin, əcəba, səndə ki var böylə məharət?

İ b l i s

Bən hiçlə doğan bir ulu qüvvət, ulu qüdrət,
Bir qüdrəti-külliyə ki, aləm bana bədxah,
Dünyadə əgər varsa rəqibim o da: Allah!..

(*qəhqəhə*)

Hər din ilə, məzhəblə, siyasətlə cihanda
Hər fırtına qopmuşsa, əvət, bən varam orda.
Hər yerdə ki, vardır əzəmət, qəhr ilə dəhşət,
Hakimdir o yerlərdə şu qarşıdakı xilqət.

E l x a n

Çöhrəndə, əvət, nuri-dəha olmada məşhud,
Derdim, bən əsatirə inansam, sana mə'bud.

İ b l i s

(laübalı qəhqəhə ilə)

Mə'bud deyil, aləmi sarsan ulu mevcud;
Mevcud deyil, bəlkə vücudi-ədəmalud.

E l x a n

Olduqca müşəvvəssə də əfkarü məqalın,
Bir abidi pək andırıyor zahiri-halın.

İ b l i s

Röya kibi hər an olaraq zahirü qaib,
Bən Şərqdə abid olurum, Qərbdə rahib.
Bir qazi olub, gah edərim, fitnələr icad,
Bir mürşid olub, gah edərim aləmi bərbad;
Bə'zən olurum bir papa! Cənnət satarım bən,
İsa dirilib gəlsə də qorqar qəzəbimdən.
Xilqətdəki hər məsələ, hər nöqtəyi-mevhum,
Hər fəlsəfə, hər məzhəbü məslək bana mə'lum,
Bə'zən olurum bir çoban, azadə bir insan,
Bə'zən olurum zülmü fəsad aşiqi sultan,
Bir piri-zəbun olduğum əsnadə dilərsən,
Təbdili-qiyaftə həməən gənc olurum bən.

Səhnənin ışıǵı çəkilir, göy gurlar. İblis omuzundakı əbayı, başındakı sərpuşu və uzun, ağ saqalını qoparıb atar. Səhnə yarım aydınlaşır. İlk pərdədəki əzəmət və dəhşətilə, qorqunc və sürəkli qəhqəhələrilə hər kəsi heyrətdə bıraqmış olur.

Ə t r a f d a k ı l a r

(qorqu və heyrətlə geri çəkilərək)

Ah, istə fəlakət!.. O nə surət?.. Nə qiyafət?..

E l x a n

(onlara)

Yox, zənn edərim, bunca təlaş etməyə hacət.

A r i f

Eyvah! Ona yaqlaşmayın əsla, odur İblis;
İblis o, əvət, cümlə fəlakətlərə bais...

(Getdikcə acı və əsəbi hallar keçirir)

İ b l i s

(heyrətli qəhqəhələrlə ətrafa)

Şərfin əsəbi çöhrəsi bilməz ki, nə yapsın,
Bilməz ki, sağır göylərə, yaxud bana tapsın.

(Arifə)

Sən həm əl öpər, həm də qaçarsın, bu nə halət?
İlk öncə məhəbbət, fəqət ən sonda ədavət...

(Xaricdən acı qəhqəhələr eşidilir)

E l x a n

Bu nasıl qəhqəhə? Kimdir o, baqın!

B i r i n c i h a y d u t

(yola baqar)

Bir səfil istə, o çılğın, şaşqın...

Bu halda İxtiyar – Xavərin babası – başıaçıq olaraq pərişanhal və məcnunənə bir qiyafətdə ağacların arasından çıxar.

İ x t i y a r

(həyəcanlı və çılğınca bir fəryad ilə)

Ah, bilməm ki, bu aləm nerəsi?
Bana bir söylə, cəhənnəm nerəsi?
Şu sönük qəlbimə atəş dilərim,
Ağlamaq istər ikən həp gülərim.

(çılğınca bir qəhqəhədən sonra)

Ah, Xavər! Sana kim qıydı, gülüm!
Bən dururkən sana layiqmi ölüm?
Onlar, eyvah, o səfil insanlar,
Qəlbi, vicdanı sönük qaplanlar!..

E l x a n

(sözünü kəsərək)

Söylə, aç söylə, bilinsin dərdin,
O sönük qəlbi ısındırmaq için,
Nə dilərsin yaparım, etmə kədər...

İ x t i y a r

İntiqam istərim, ancaq bu qədər!..

E l x a n

Söylə kimdən? Əcəba kimlərdən?

İ x t i y a r

Tanrıdan, yırtıcı sərsəmlərdən,
Şu batan qanlı günəşdən, göydən.
Hiçliyin qəhqəhəsindən...

(göyə doğru)

Ey sən!
Sən ki, fəxr etmədəsin ədlinlə,
Bu nə xilqət, bu nə hikmət? Söylə!

İ b l i s

(mə'nalı qəhqəhə ilə)

Fəzlə, həp fəzlə bütün qəhrü niyaz,
Üzülüb durma, o hiç aldırma.
Bir çocuqdur ki, o pək bipərva,
Bir oyuncaqdır onunçin dünya;
Həm yapar, həm də qırar əylənərək,

(qəhqəhə)

Bu da bir başqa məraq olsa gərək...

E l x a n

Bir xəyal iştə – mühal olsa da – bən
Tanrı olsaydım əgər, gerçəkdən,
Ya bu insanları xəlq etməz idim,
Əgər etsəm, yaşatırdım daim
Şadü mäs'ud... o da olsaydı mühal,
Yaqaraq həp kül edərdim dərhal.

(qəhqəhə)

Sanki sərsəm yaşayışdan nə çıxar!?
Bəncə bilmərrə bütün insanlar
Həp gözəl olmalı, yaxud çirkin,

Həp fəqir olmalı, yaxud zəngin,
Həp həkim olmalı, yaxud nadan,
Həp mələk olmalı, yaxud şeytan.

İ b l i s

(yarımqəhqəhə ilə)

Səni pək aldatıyor hissiyyat,
Öylə yekrəng olaraq keçsə həyat,
Bıqar insan, yaşamaqdan yorulur,
Yaşayış bəlkə də mə'nasız olur.

İ x t i y a r

(müztərib)

Bana imdad edin, eyvah, imdad!
Əmr edin, şimdi bulunsun cəllad!

İ b l i s

Bulunub gəlsə o xain, əcəba,
Nə yaparsın?

İ x t i y a r

Veririm dürlü cəza,
Didərim, parçalarım, məhv edərim.

İ b l i s

(istəhzalı qəhqəhə ilə)

Bən sən olsam, onu həp əfv edərim,
İbn Yusif diri olsaydı, əvət¹.
O da əfv etməni istərdi fəqət.

¹ Yaxud: Şimdi İsa dirilib gəlsə, əvət

İ x t i y a r

Atdım insanlığı, oldum canavar,
İntiqam istərim, ancaq bu qadar!..

X a v ə r i n x ə y a l ı

(görünür və çəkilib gedər)

İntiqam!..

İ x t i y a r

İştə o, dilbər mələyim!
Getmə dur, bən də bərabər gələyim.

Çılğınca qəhqəhələrlə onu izlər. İslıq səsi eşidilir.

E l x a n

Gör o kimdir?

B i r i n c i h a y d u t

(yola baqar)

O da bir başqa yigit,

(İbn Yəmini göstərir)

Buna düşman kəsilən bir zabıt...

Vasif və İbn Yəminin çavuşu iki nəfər başqa haydutla gəlir.

E l x a n

(Vasifə)

Gəl, yaqın gəl!.. Əcəba söylə niçin
Buna kin bəsləyərək izlərsin?

Hiç məraq etmə, əzizim, burası
İştə haydut və qaçaqlar yuvası!..

R ə' n a

Söylə, həp söylə!

V a s i f

(Rə'nayə)

Şu zalım xunxar,
Babanın qatili olmuş...

R ə' n a

(İbn Yəminə)

Canavar!

V a s i f

(yanındakı əskərə işarətlə)

Bana anlatdı şu sədiq əskər,

(cibindən iki məktub çıxarır)

Bu kağızlar dəxi isbat eylər.

R ə' n a

Ah, aman!..

E l x a n

İstəməz artıq həyəcan,
Yerdə qoymaz qanı adil Yaradan.

İ b l i s

(istehzalı qəhqəhə ilə)

Əvət, əzsən də, əzilsən də, əvət,
Yenə adildir o müdhiş qüvvət!

R ə ' n a

(qoynundan küçük bir xəncər çıxarır. İbn Yəmini yaralamaq istər)

Qara əf'i!..

E l x a n

(onun əlini yaqalar)

Ona əl vurma, saqın!
Daha xoşdur yara bağlarsa qadın.
Onu öldürsə şu mə'sum əllər,
Can çəkişdikcə, inan ruhu gülər.
Azacıq bəklə, bulur şimdi cəza.

İ b n Y ə m i n

Ah, bəyim!..

E l x a n

(növbətçiyə)

Al bunu, söylətmə daha!

İbn Yəmin növbətçinin göstərdiyi yerdə çəkilib durur. Bu sırada ıslıq səsi eşidilir. Mux-təlif qiyafətli dörd-beş qaçaq önlərində bir p a p a s , bir x a x a m , bir iranlı ş e y x və iranlı qiyafətində ixtiyarca, qara çarşafli xəstə bir q a d ı n , on yaşında q a n b u r , qaşları tökülmüş, gözləri mə'yub, səqət bir çocuğun əlindən tutmuş olduğu halda gəlirlər.

E l x a n

(onları gətirən növbətçilərdən birinə)

Şu həriflər əcəba kim? Söylə!

N ö v b ə t ç i

(birər-birər göstərir)

Şu papas ermənidir, vaxtilə
Ermənistanə daşırmiş qurşun,
Həm də İncil deyə!..

E l x a n

(istehzal qəhqəhə ilə əlini onun omuzuna qoyaraq)

Ya!.. Eşq olsun,
Nerədən aldın o hissiyyatı,
Verdi İncilmi bu tə'limatı?

P a p a s

(xaç çəkərək)

Ah, suçum varsa da, əfv eylə bəni.

E l x a n

Bəklə, dur, şimdiki bulur haq yerini.

Növbətçi onu da İbn Yəminin yanına götürür.

Şu hərif kim əcəba? Həm nə əbus...

N ö v b ə t ç i

Bu, fransız tərəfindən casus...
Ərəbistanı köpürdən şu adam
Bir yəhudi... sanırım həm də xaxam...

E l x a n

(əlilə onun sırtını oqsar, acı qəhqəhə ilə)

Bu da Tevratə uyan bir dəccal!

X a x a m

(ayaqlarına qapanır)

Ah, əfəndim!..

E l x a n

Yetişir, qalq, abdal!

(O da qalqıb papasın yanına keçər. Elxan növbətçiyə)

Bildik artıq, bu, siyasət güdüyor.

(şeyxə işarəylə)

Ya bu əmmaməli şeytan nə diyor?

N ö v b ə t ç i

İngilis dəllalıdır, İranda
Nəşri-əfkar ediyormuş...

E l x a n

Əcəba!?

Şu dəni məsləki bir söylə, xocam,
Hanki Qur'an sana etmiş ilham?

Ş e y x

(yalvarır)

Bəni aldatdı, bəyim, nəfsi-həris,
Çaldı vicdanımı xain İblis.

İ b l i s

(qızğın qəhqəhə ilə)

İftira!.. Həm də nə abdalca yalan!

Ş e y x

(diz çökər)

Ah, aman!

E l x a n

(çizməsilə rədd edər)

Sus, yetər, ağ başlı yılan!

(O da xaxamın yanına keçər)

N ö v b ə t ç i

(tüfəngi ilə şeyxin omuzundakı heybəyi göstərir)

Doludur heybəsi altın, sərvət.

İ b l i s

(qəhqəhə ilə)

Onların tanrısı altındır, əvət.

X ə s t ə q a d ı n

(qolundan tutduğu səqət çocuğu göstərir. Elxana)

Bəyim! Allahı seversin, lütfən
Bizə yol ver, gedəlim erkəndən.

N ö v b ə t ç i

Kərbəlayə gediyorlar bunlar,
Şu qadın xəstə, səqət oğlu da var.

(burnu sarılı çocuğu göstərir)

Çürüyüb burnu dökülmüş yaradan,

(inildəyən anasına işarətlə)

Bu da həp öylə, inildər hər an.

E l x a n

Bunca zəhmət nə içinmiş əcəba?

N ö v b ə t ç i

Gediyorlar alalar bəlkə şəfa.

E l x a n

Yoqmu İranda həkim?

X ə s t ə q a d ı n

Var, pək çox...

Dərdimiz mühlik imiş, çarəsi yoq...

E l x a n

Var, gözəl çarəsi var, dur orada,

Bulunur dərdinizə şimdi dəva.

(onlar da əvvəlkilərin yanına keçər)

İ b l i s

(qafasını oynataraq heyrat və hiddətlə)

Dərdə baq, millətə baq, niyyətə baq!

Ölülərdən ölülər feyz alacaq!

E l x a n

(ətrafdakı haydutlara)

Haydı, atəş!..

Tüfəklərin tətiiyi çəkilir, papas xaç çəkər, şeyx ilə xaxam şaşqın bir halda gözlərini
göyə dikər.

Ş e y x

(müztərib)

Aman, Allah!..

X ə s t ə q a d ı n

(*təlaş ilə*)

Bir dur!

E l x a n

Xayır, ən kəskin ilac işlə budur,
Yaşamaqdan daha xoşdur ölüm...

X ə s t ə q a d ı n

ah!..

E l x a n

Hazır ol! Bir, iki, üç...

Nişançılar ortada sıraya duranları yaylın atəşilə qurşuna dizərlər.

H ə p s i

Ah, eyvah!..

(*deyə yaralı fəryad ilə yerə sərilir*)

İ b l i s

(*istehzalı və atəşli qəhqəhələrlə*)

Xilqət atəşlə yaşarkən, heyhat!
Bunlar atəşlə qılar tərki-həyat.

E l x a n

(*Vasifə, İbn Yəminin cənazəsini göstərir*)

Bana baq, izləməsəydin də dəmin,
Ələ keçməzdi, inan, İbn Yəmin.
Xeyli məmnunim, əzizim, səndən,
Söylə, yavrum, nə dilərsin bəndən?

İ b l i s

(Rə'nayl göstərir)

O gözəl afətə məftun şu çocuq.

E l x a n

(Vasifə)

İştə sən, iştə o... hiç maneə yoq...

V a s i f

(Rə'nayə yaqlaşır)

Nerdəsin, söylə, nə oldun, Rə'na?
Qurtaran kim səni? Bir söylə bana.

R ə' n a

(Arifi göstərir)

İştə, qarşında...

V a s i f

(Arifin əlini sıqar)

Təşəkkür edərim.

A r i f

(soyuq bir tevr ilə əlini çəkər, müstəhzi təbəssümlə)

O bənim kəndi vəzifəm...

V a s i f

Nə derim!

Yapdığın bəncə böyük bir xidmət.

A r i f

Bu təşəkkürlərə hiç yox hacət,
O bənim Kə'bəyi-vicdanımdır.
O bənim sevgili cananımdır;
Bəndən ancaq qoy o olsun məmnun.

İ b l i s

(məmnun qəhqəhə ilə, ətrafa)

Leyli birkən ikiləşmiş Məcnun.

R ə ' n a

(Vasifə xüsusi)

Çünki sərsəmdir o, aldırma, bıraq!

V a s i f

(Arifə)

İstəməz bunca çocuqluq, bana baq,
Ya sənin olmalı Rə'na, ya bənim.

A r i f

(ətrafa)

Şübhə yox, ah, o gözəl dürri-yetim
Bəndən ayrılsa həyatım bitəcək.

(Vasifə)

Onsuz ən tatlı təsəlli ölmək...

(Revolverini çıxarır)

E l x a n

Hiç təlaş etmə, əzizim, bir dur!
Baqalım sevgili Rə'na nə diyor.

R ə ' n a

(*Arifə*)

Sən bənim əski pərəstişkarım,

(*Vasifə göstərir*)

Bu isə ən yeni bir dildarım;
Haqqı əfsus, edəməm bən inkar,
Çünki Tanırımla bənim əhdim var,
Bulsa hər kim babamın qatilini,
Bil ki, məmnun edər ancaq o bəni.

İ b l i s

(*Vasifə işarətlə*)

Əvət, əlbəttə onundur Rə'na.

A r i f

(*İblisə qızğın*)

Yetişir vəsvəsə, və'z etmə ona.

(*Rə'nayə*)

Nə demək!.. Sən bu çürük lafı bıraql!
Yoq, bu mümkün deyil əsla, bana baq!
Bir düşün, əldə dururkən şu silah,
Böylə təhqirə dayanmam...

İ b l i s

Hah, hah!..
Söz qəvinindir, əvət.

R ə ' n a

Arif!

A r i f

Sus!

(ətrafa, təhəssür ilə)

Ah, bir Vasifi görsəm... əfsus!..

(həyəcanlı və müztərib)

Qardaşım, sevgili Vasif, bana gəl!
Səni görsəm, bəni qorqutmaz əcəl.

V a s i f

(e'tinasız bir tevr ilə revolverini çıxarır)

Pək gözəl, qismətimiz hər nə isə,
Yetişir Tanrıdan ancaq o bizə.

İ b l i s

(kinayəli qəhqəhə ilə göyə doğru)

Qismət ondadır, əvət!..

V a s i f

(ətrafa)

Ah, fəqət,
Qardaşım Arifə qaldım həsrət.

(yaralı bir ahənglə)

Nərdəsin? Gəl bana, Arif!.. Əl'an
Kim bilir, bəlkə əcəl verməz aman.

İ b l i s

(acı qəhqəhə ilə ətrafa)

Nə tuhaf! Bir ananın evladı,
Bilmədən bir-birinin cəlladı.

A r i f

(silahını qaldırır, qızğın)

Haydı!..

R ə ' n a

(ortalığa girər, tələş ilə)

Eyvah!

V a s i f

Çəkil!

A r i f

Durma, çəkil!

İ b l i s

Hazır ol: Bir, iki, üç...

(Silahlar açılır)

V a s i f

(*düşər*)

Ah!..

İ b l i s

(*Arifə*)

... Səfil!

R ə ' n a

Vasif! Eyvah!..

(*Cənazə üzərinə qapanıb ağlar*)

A r i f

(*şəşqın*)

Nasıl? Vasifmi?!

İ b l i s

(*acı qəhqəhə ilə*)

Öylə ya, Vasif!.. O Vasif ki, səni
Eşqi yıllarca əsir etmişdi,
Sana qurban oluyor, baq, şimdi.

A r i f

(*Şaşırır, Vasifə yaqlaşır, dəlicəsinə tədqiq edər, son dərəcə həyəcanlı*)

Qardaşım ah, o əvət!..

(qucaqlar)

Vasif! Oyan,
Ah, visalın nə yaman oldu, aman!
Şu vidain daha müdhiş... Vasif!
Dur, bərabər gedəlim...

(Əlindəki silah ilə intihar etmək istər).

R ə' n a

(mane olur)

Of, Arif!

Biixtiyar silah Arifin əlindən düşər, Vasifə baqıb qorqar, geri çəkilir. İblisi sərsəmcə
baqışlarla süzüb durur.

İ b l i s

(məğrur qəhqəhələrlə)

Bir zamanlar cəbərut aləminə
Həp uçar, həp öyünürdün də, bu nə?
Vurulub bir qıza pabus oldun,
Xırsız oldun, meyə mə'nus oldun.
Haqqı, vicdanı bıraqdın, getdin.

(İxtiyar getdiyi tərəfə işarətlə)

O səfilin qızını məhv etdin.
Dökülən qanlara həp düşman ikən,
Oldun öz qardaşının qatili sən.

A r i f

(çılğın)

Ah, bu sözlər bəni həp qəhr ediyor!

Bu sırada həzin və rəqsavər bir musiqi səsi eşidilir və günəş batmağa başlar.

İ b l i s

Dinlə! Bir baq, şu həzin səs nə diyor!

Ağaclar arasında bir taqım iskeletlər çıxar, kəfənpuş olduqları halda süzülərək,
qıvrılaraq rəqs edirlər.

Arif pək az sürən rəqsi seyr ilə, qorqunc baqışlar, məcnunənə və şaşqın qəhqəhələr
ölülər arasında dolaşib durur. Kənardan kəndinə doğru gəlib, geri çəkilən Xavərin
xəyalını görəncə acı bir fəryad ilə.

A r i f

Eyvah, ölülər rəqs ediyor, iştə, fəlakət!
Vasif belə, Xavər belə rəqs etmədə... heyrət!
Hətta, şu üfüqlərdə sönən qanlı günəş də
Həp rəqs edərək qeyb oluyor, seyr edin, iştə!..

Musiqi susar, rəqs bitər, ölülər səhnəyi tərk edər.

İ b l i s

(şiddətli və istehzalılı qəhqəhələrlə)

Həp rəqs ediyor qanlı günəş, qanlı üfüqlər,
Həp rəqs ediyor halə qəmər, pənbə şəfəqlər.
Rəqs etmədə həp şe'rü dəha, hüsnü lətafət,
Rəqs etmədə yıldızlı fəza, ruhi-təbiət.
Hər fəlsəfə, hər dinü təriqət, bütün adət
Rəqs etmədə həp olsa xəyal, olsa həqiqət.
Həp rəqs ediyor hüznü sürur, eşqü fəlakət,
Həp rəqs ediyor xeyrilə şərr, elmü cəhalət...
Rəqs etmədə hətta o görünməz ulu mə'bud,
Rəqs etmədə hətta o vücudi-ədəmalud.

İblis sözlərinə davam etdiyi sırada Arif əsəbi, xırçın hərəkətlərlə, donuq və
məcnunənə baqışlarla nəzəri-diqqəti cəlb edər.

R ə' n a

Artıq yetişir... Söyləmə, İblis!

Ü m u m

(coşqun, İblisə)

Sənsin bu cinayətlərə bais.

B i r i n c i h a y d u t

Səndəndir, əvət, cümlə xəyanət.

Ü m u m

Lə'nət sana... Lə'nət, sana lə'nət!

İ k i n c i h a y d u t

Ah, şimdi cəza bulmalı İblis!

Ü m u m

Qəhr olmalı, məhv olmalı İblis!

Hər tərəfdən hücum etmək istərlər.

İ b l i s

(gah istehzal və məğrur, gah çılğın və qorqunc qəhqəhələrə)

İblis!.. O böyük ad nə qədər calibi-heyret!
Hər ölkədə, hər dildə anılmaqda o şöhrət,
Hər qülbədə, kaşanədə, viranədə İblis!
Həp Kə'bədə, bütخانədə, meyخانədə İblis!
Hər kəs bəni dinlər, fəqət eylər yenə nifrət,
Hər kəs bana aciz qul ikən, bəslər ədavət,

Lakin bəni təhqir edən, ey əbləhü miskin!
Olduqca müsəllət sana, bil, nəfsi-ləimin,
Pəncəmdə dəmadəm əzilib qıvrılacaqsın,
Daim ayaq altında sönüb məhv olacaqsın.
Bənsiz də, əmin ol sizə rəhbərlik edən var:
Qan püskürən, atəş savuran kinli krallar,
Şahlar, ulu xaqanlar, o çılgın dərəbəglər,
Altın və qadın düşkünü divanə bəbəklər.
Bin hiylə quran tilki siyasilər, o hər an
Məzhəb çıxaran, yol ayıran xadimi-ədyan;
Onlarda bütün fitnəvü şər, zülmü xəyanət,
Onlar duruyorkən bəni təhqirə nə hacət?!
Onlar, əvət onlar sizi çignətməyə kafi,
Kafi, sizi qəhr etməyə, məhv etməyə kafi...
Bən tərək edərim sizləri əl'an, nəmə lazım!
Hiçdən gələrək, hiçliyə olmaqdayım azim.
İblis nədir?

– Cümlə xəyanətlərə bais...

Ya hər kəsə xain olan insan nədir?

– İblis!..

Şiddətli və sürəkli qəhqəhələr içində yerin dibinə çəkilir, Arif Əlilə saçlarını yaqalar
və məcnunənə bir tevr ilə baqıb durur. Ətrafdakılarda da eyni şaşqınlıq davam edir.

Pərdə

SON